



Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία



Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων**



**Η παιδική κακοποίηση στην Προσχολική ηλικία. Η συμβολή του Κοινωνικού λειτουργού στο νηπιαγωγείο.**

POST GRADUATE THESIS

**Child abuse in Preschool. The contribution of the Social worker in kindergarten.**



**ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ/NAME OF STUDENT**

**Νούση Ζωή**

Nousi Zoi

**ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR**

**Παναγάκος Ιωάννης**

Panagakos Ioannis

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2021



Faculty of Health and Caring Professions

Department of Biomedical Sciences

Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences

Department of Early Childhood Education and Care



Department of Pedagogy



Inter-Institutional Post Graduate Program

**Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches**

POST GRADUATE THESIS

**Child abuse in Preschool. The contribution of the social worker in kindergarten.**

NAME OF STUDENT

Nousi Zoi

Mscedt19062@uniwa.gr

FIRST SUPERVISOR

Panagakos Ioannis

SECOND SUPERVISOR

Panopoulos Vasileios

AIGALEO 2021



## Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Νούση Ζωή



## Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής προέκυψε στα πλαίσια διεξαγωγής του Διδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: «Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων», στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του τμήματος, οι οποίοι μας παρείχαν ηθική, συναισθηματική και συμβουλευτική στήριξη για να ολοκληρώσουμε αυτή την προσπάθειά μας.

Πρώτα απ' όλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους επιβλέποντες καθηγητές μου, Δρ. Ιωάννη Παναγάκο και Δρ. Βασίλειο Πανόπουλο, οι οποίοι με την καθοδήγησή τους, τις υποδείξεις, τις συμβουλές τους και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους με βοήθησαν να ολοκληρώσω την διπλωματική μου εργασία στην καλύτερη δυνατή εκδοχή της.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ αξίζει στην Πρόεδρο του μεταπτυχιακού προγράμματος, Δρ. Ευσταθία Παπαγεωργίου, η οποία κατά την διάρκεια όλου του μεταπτυχιακού, είχε αναλάβει ενθαρρυντικό και υποστηρικτικό ρόλο στην προσπάθεια ολοκλήρωσής του προγράμματος και ήταν πάντα διαθέσιμη να ακούσει τις δυσκολίες μας και να βρει άμεσα την κατάλληλη λύση.

## **Αφιερώσεις**

*Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται  
σε όσα παιδιά έχουν υποστεί την παιδική κακοποίηση,  
προσπαθούν να θεραπεύσουν τα τραύματά τους  
και σε όλους τους επαγγελματίες και ερευνητές που αγωνίζονται  
για την εξάλειψη του φαινομένου της παιδική κακοποίησης.  
**Επίσης, την αφιερώνω στην μνήμη της πολυαγαπημένης μου μητέρας  
που ήταν πάντα δίπλα μου σε όλα.***

## Περίληψη

**Εισαγωγή:** Το θέμα της παιδικής κακοποίησης αποτελεί πρόβλημα της δημόσιας υγείας παγκοσμίως το οποίο απασχολεί ιδιαίτερα την κοινωνία και τους ανθρώπους.

**Σκοπός και σημαντικότητα της έρευνας:** Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει την κακοποίηση κατά την προσχολική κυρίως (νηπιακή) ηλικία και την ανάγκη της παρουσίας του Κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο του νηπιαγωγείου.

**Μέθοδος:** Η έρευνα για το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, με την αναζήτηση της σχετικής ελληνικής και αγγλικής βιβλιογραφίας.

**Αποτελέσματα:** Από την αναζήτηση προέκυψαν 57 βιβλιογραφικές αναφορές, κατά την περίοδο 2010-2020, οι οποίες πληρούσαν τα απαραίτητα κριτήρια. Μέσα από την αναζήτηση της βιβλιογραφίας διαπιστώθηκε πως η παιδική κακοποίηση έχει αρνητικές επιδράσεις στην σωματική και συναισθηματική υγεία παιδιών. Ο κοινωνικός λειτουργός με την παρουσία του μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην πρόληψη και ενημέρωση της σχολικής κοινότητας για θέματα κακοποίησης εις βάρος των μαθητών. Η συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με τον εκπαιδευτικό μπορεί να δημιουργήσει έναν ισχυρό δεσμό προφύλαξης για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και του σχολείου.

**Συμπεράσματα:** Έχει σημειωθεί αξιόλογη πρόοδος στον νόμο, την πολιτική και την πρακτική σε πολλές πλευρές για μεγαλύτερη αναγνώριση του δικαιώματος των παιδιών να εκφράζουν απόψεις. Πολλά παιδιά παγκοσμίως, συνεχίζουν να μην έχουν ευκαιρία να απολαμβάνουν το αίσθημα της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης, αλλά και της εμπιστευτικότητας, ώστε να μιλούν για βία ή κακοποίηση τόσο στη ζωή τους, όσο και στις ζωές των γύρω τους. Είναι απαραίτητο να γίνουν έρευνες οι οποίες να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία αναγνώρισης της κακοποίησης και την σωστή αντιμετώπιση-παρέμβαση. Οι επαγγελματίες παιδαγωγοί και όσοι εργάζονται στους χώρους της σχολικής κοινότητας οφείλουν να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι στο θέμα της κακοποίησης, εξετάζοντας έτσι με ιδιαίτερη προσοχή το σώμα και την συμπεριφορά του παιδιού.

**Λέξεις Κλειδιά:** προσχολική ηλικία, κοινωνική εργασία, νηπιαγωγός, παιδική κακοποίηση, ενημέρωση, πρόληψη, παρέμβαση.





## **Abstract**

**Introduction:** The issue of children's misplaced supplements of use for the requirement required by the application and users.

**Purpose of the research:** The purpose of this research is to study abuse in preschool mainly (infant) age and the need for the presence of the Social Worker in the school context of kindergarten.

**Method:** The research on the phenomenon of child abuse was carried out with the method of bibliographic review, with the search of the relevant Greek and English literature.

**Results:** The search resulted in 58 bibliographic references, during the period 2010-2020, that met the predefined criteria. Through the search of the literature it was found that child abuse has negative effects on the physical and emotional health of children. The social worker with his presence can significantly contribute to the prevention and information of the school community on issues of abuse against students. The cooperation of the social worker with the teacher can create a strong precautionary link to protect the rights of children and the school.

**Discussion:** Significant progress has been made in law, policy and practice in many areas for greater recognition of the right of children to express their views. Many of children around the world continue to be deprived of the opportunity to enjoy a sense of security and trust, but also of confidentiality, to speak of violence or abuse both in their own lives and in the lives of those around them. Future research is needed to provide information on the process of identifying abuse and the proper treatment-intervention. Professional educators and those working in the school community should be particularly aware of the issue of abuse, thus paying close attention to the child's body and behavior.

**Key words:** preschool age, social work, kindergarten teacher, child abuse, information, prevention, intervention.



## Πίνακας Περιεχομένων

Δήλωση περί λογοκλοπής .....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Αφιερώσεις.....	vi
Περίληψη.....	vii
Abstract .....	ix
Συντομογραφίες .....	xiii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 <sup>ο</sup> : Προσχολική ηλικία και Αγωγή .....	3
Προσδιορισμός έννοιας: Προσχολική ηλικία .....	3
Σωματική ανάπτυξη του νηπίου .....	3
Κοινωνικός τομέας ανάπτυξης του νηπίου .....	4
Ο ρόλος του νηπιαγωγού.....	5
Κεφάλαιο 2 <sup>ο</sup> Παιδική κακοποίηση .....	8
Προσδιορισμός έννοιας: Παιδική κακοποίηση.....	8
Μορφές παιδικής κακοποίησης .....	11
Παιδική Εργασία.....	11
Φυσική κακοποίηση.....	12
Κατάχρηση ουσιών .....	12
Παραμέληση .....	13
Σεξουαλική κακοποίηση / Εκμετάλλευση.....	13
Συναισθηματική κακοποίηση .....	15
Εκμετάλλευση.....	16
Εγκατάλειψη .....	16
Σεξουαλική ανάπτυξη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.....	16
Μορφές ενδοοικογενειακής βίας .....	16
Σωματική τιμωρία .....	17
Φυσική βία.....	17
Φυσική παραμέληση .....	18
<i>Παράγοντες κινδύνου (Κοινωνικοί, Οικονομικοί, συναισθηματικοί)</i> .....	18
Οικογενειακή δομή .....	19
Παράγοντες κινδύνου της Κοινότητας και της κοινωνίας .....	20
Ατομικοί παράγοντες παιδιών .....	20
Κεφάλαιο 3 <sup>ο</sup> Νομοθετικοί Παράγοντες .....	20

Διεθνής νομοθεσία .....	20
Ελληνική νομοθεσία .....	21
Κεφάλαιο 4° Πρόληψη και Ενημέρωση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης.....	27
Προστατευτικοί παράγοντες που μπορεί να βοηθήσουν στη μείωση της πιθανότητας κακοποίησης παιδιών (σχετική με παιδιά όλων των ηλικιών).....	28
Τύποι Παρεμβάσεων .....	28
Επιδράσεις Παρεμβάσεων .....	29
Κεφάλαιο 5° Η συμβολή του Κοινωνικού λειτουργού στο νηπιαγωγείο.....	30
Κοινωνική εργασία και παιδική κακοποίηση .....	30
Επιπτώσεις στην κοινωνική εργασία .....	31
Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού .....	32
Η σημασία της διεπιστημονικής συνεργασίας του Κοινωνικού λειτουργού με τον νηπιαγωγό στο σχολείο .....	33
Κεφάλαιο 6 Μεθοδολογία έρευνας.....	36
Σκοπός.....	36
Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος.....	36
Μέθοδος.....	36
Αποτελέσματα Έρευνας.....	37
Κεφάλαιο 7° Συμπεράσματα- Προτάσεις.....	39
Συμπεράσματα .....	39
Προτάσεις.....	40
Βιβλιογραφικές Αναφορές .....	44
Παράρτημα.....	52

## Συντομογραφίες

Αγγλική ορολογία

Ελληνική ορολογία

MOODLE	Modular object oriented dynamic learning environment	Αρθρωτό αντικειμενοστραφές δυναμικό περιβάλλον εκπαίδευσης
--------	--	--

## Πρόλογος

Η παιδική κακοποίηση αποτελεί φλέγον ζήτημα εδώ και χρόνια τόσο για την βιοψυχοκοινωνική υγεία των παιδιών όσο όμως και για την ίδια την κοινωνία. Εκατοντάδες παιδιά κακοποιούνται καθημερινά σε ολόκληρο τον κόσμο, ανεξάρτητα από την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση, την θρησκεία ή την εθνικότητα που εκπροσωπούν, είναι αναγκασμένα να δέχονται κάθε μορφής βία, όπως είναι η ψυχολογική-συναισθηματική, η σεξουαλική, η σωματική βία καθώς επίσης και η παραμέληση που είναι η πιο κοινή μορφή παιδικής κακοποίησης. Παιδιά που έχουν κακοποιηθεί σοβαρά ή παραμεληθεί συχνά αναμένεται να παρουσιάσουν δυσκολίες ως προς την ανάπτυξη τους, να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες και κακή επίδοση στο σχολείο.

Το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης, έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να ευαισθητοποιήσει τόσο το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον όσο και πολλαπλές ειδικότητες επαγγελματιών που ασχολούνται με παιδιά, όπως είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχολόγοι, οι παιδίατροι κ.α. Αυτό το γεγονός, είναι εύκολα κατανοητό να οφείλεται στο ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό ένα παιδί να μεγαλώνει σε ένα ασφαλές περιβάλλον.

Τα βιώματα της παιδικής ηλικίας χρωματίζουν ανεξίτηλα τον ψυχικό βίο του ατόμου, διαμορφώνουν τη θετική ή αρνητική στάση του απέναντι στον περιβάλλοντα κόσμο και αποτελούν τη βάση για τη μετέπειτα ομαλή κοινωνική του προσαρμογή. Συνεπώς, είναι εύκολο κανείς να αντιληφθεί, τις συνέπειες που έχει για την ψυχολογική, σωματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου η παιδική κακοποίηση, οποιαδήποτε μορφής ή βαρύτητας. Η υγιής και ισορροπημένη ανάπτυξη των παιδιών και η διαβίωση τους σε ένα προστατευμένο περιβάλλον αποτελεί βασική προϋπόθεση κοινωνικής ευημερίας και σταθερότητας. Κάθε προσπάθεια αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης πρέπει να σχετίζεται με την προώθηση μη-βίας εναντίον των παιδιών.

Με βάση τα παραπάνω, δημιουργήθηκε η ανάγκη για την μελέτη του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης στην προσχολική ηλικία δηλαδή τη χρονική περίοδο, η οποία σύμφωνα με τους περισσότερους ειδικούς εκτείνεται από το 2<sup>ο</sup> έως το 6<sup>ο</sup> έτος της ζωής ενός παιδιού και να διαπιστωθεί αν και πόσο είναι απαραίτητη η παρουσία του κοινωνικού λειτουργού στο χώρο του νηπιαγωγείου. Εξίσου έμφαση επρόκειτο να δοθεί στη διεπιστημονική συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με την νηπιαγωγό. Σύμφωνα με έρευνες, η συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με την παιδαγωγό της προσχολικής

ηλικίας μπορεί να λειτουργήσει κατά σειρά ως μέσο πρόληψης, αποφυγής και ανίχνευσης της παιδικής κακοποίησης.

# **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1<sup>ο</sup>: Προσχολική ηλικία και Αγωγή**

## **Προσδιορισμός έννοιας: Προσχολική ηλικία**

Το παιδί σύμφωνα με την Unicef (2014) ορίζεται ως «το πρόσωπο κάτω των 15 ετών που ακόμη υπόκειται σε υποχρεωτική πλήρη φοίτηση στο σχολείο σύμφωνα και με την εθνική νομοθεσία», με την παιδική ηλικία να οριοθετείται από τα 5 έως τα 15 έτη. Στην πρώιμη παιδική ηλικία αναπτύσσεται η λεγόμενη prosocial behavior, η οποία αφορά τις πράξεις που στόχο έχουν να ωφελήσουν τους υπολοίπους. Οι κοινωνικές συμπεριφορές αρχίζουν να αναπτύσσονται για πρώτη φορά στο 1<sup>ο</sup> με 2<sup>ο</sup> έτος του παιδιού, και στην πρώιμη ηλικία αυξάνουν τη συχνότητά τους, αναπτύσσονται και διευρύνονται. Η κοινωνική συμπεριφορά βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με διάφορους τύπους της προσαρμοσμένης ανάπτυξης, όπως είναι η κοινωνική αποδοχή, η φιλία, η ψυχοκοινωνική προσαρμογή και το ακαδημαϊκό επίτευγμα (Ferreira et al., 2016). Τα προσχολικά προγράμματα, όπως έχουν επιδείξει αντίστοιχες έρευνες, ενέχουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της παιδείας, της κοινωνικής συναισθηματικής μάθησης και της ακαδημαϊκής επιτυχίας (Manigo & Allison, 2017). Για παράδειγμα, την επιβεβαίωση ότι τα παιδιά που ξεκινούν το σχολείο σε πολύ πρώιμη έχουν καλές ακαδημαϊκές αποδόσεις και κοινωνική ανάπτυξη έδωσε το National Institute for Early Education Research το 2015. Ειδικότερα, όταν ένα παιδί σε πρώιμη ηλικία έχει αναπτύξει τις δεξιότητες της προ-ανάγνωσης, όπως είναι η προφορική γλώσσα, η φωνολογική συνειδητοποίηση και η προ-γραφή, παρουσιάζει αυξημένες πιθανότητες να έχουν επιτυχημένες εμπειρίες ανάγνωσης στο σχολείο. Σε αυτό που καταλήγουν οι εκπαιδευτικοί, είναι ότι τα παιδιά, τα οποία βρίσκονται στην ηλικία των 3-5 ετών, διανύουν το στάδιο της κοινωνικής, συναισθηματικής και ακαδημαϊκής ανάπτυξης. Η διαπιστευμένη παιδική φροντίδα, η οποία εξασφαλίζει ποιοτική φροντίδα, συνδέεται με θετικά αποτελέσματα για τα παιδιά (Fortson, 2016).

## **Σωματική ανάπτυξη του νηπίου**

Τα μικρά παιδιά εμφανίζουν ιδιαιτερότητες στις κοινωνικές τους συναναστροφές στα αρχικά στάδια ανάπτυξής τους, ωστόσο, δείχνουν πως έχουν δυνατότητα να αντιληφθούν τις προθέσεις των γύρω τους. Για παράδειγμα, όταν βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης της γλώσσας και της ομιλίας τους, οι γονείς δεν πρέπει να τους επιβάλλουν κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, αλλά πρέπει να τα αφήνουν ελεύθερα να αναπτύξουν το δικό τους τρόπο γλώσσας και ομιλίας. Αντιθέτως, οι γονείς πρέπει να καθοδηγούν τα παιδιά και να αντιλαμβάνονται τις ανάγκες τους, καθώς, κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, τα



παιδιά μπορεί να έχουν την ανάγκη, αντί να εισχωρήσουν στην εκμάθηση της γλώσσας, να την εξερευνήσουν περαιτέρω. Ένα παιδί εκφράζει με τον τρόπο του την ανάγκη του και οι γονείς πρέπει να αντιλαμβάνονται την οποιαδήποτε ανάγκη του, ώστε να το καθοδηγήσουν σωστά, αντί να το επιβαρύνουν με πράγματα, τα οποία δεν είναι έτοιμο το ίδιο το παιδί να δεχθεί (Michelaki & Bournelli, 2016).

Η σωματική – κινητική νοημοσύνη του παιδιού, από την άλλη, μπορεί να αναπτυχθεί μέσω ανάλογων δημιουργικών ενεργειών, όπως είναι ο δημιουργικός χορός. Με το δημιουργικό χορό, τα παιδιά, μέσω της ελευθερίας κινήσεων που έχουν κατά τη διάρκειά του, μπορούν να ξεκινήσουν να αντιλαμβάνονται σταδιακά όλο και καλύτερα το σώμα τους και τις κινήσεις τους. Με στόχο την ελεύθερη κινητική έκφραση ιδεών και συναισθημάτων μέσω της ανακάλυψης του σώματος και σε συνδυασμό με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων στα μαθήματα, ο δημιουργικός χορός έχει πολύ στενή σχέση με τη σωματική - κινητική νοημοσύνη (Michelaki & Bournelli, 2016).

Στις περιπτώσεις που τα παιδιά παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές, αυτές δε σχετίζονται μόνο με ένα κομμάτι, αλλά εμφανίζουν διαταραχές τόσο στις κινητικές όσο και στις γνωστικές δεξιότητες, καθώς και σε άλλες σχετικές δεξιότητες. Αυτός ο συσχετισμός γίνεται εμφανής στην περίπτωση της Αναπτυξιακής Συντονιστικής Διαταραχής (DCD), η οποία παρουσιάζει διαταραχές στην ομιλία, στην προσοχή, στη συμπεριφορά, στην κινητικότητα κλπ.. Για παράδειγμα, η Αναπτυξιακή Συντονιστική Διαταραχή (DCD), η οποία είναι ουσιαστικά ανεπαρκής συντονισμός κινητήρα, ακολουθείται συχνά από άλλα αναπτυξιακά προβλήματα όπως διαταραχή της προσοχής, ομιλία / γλώσσα, συμπεριφορά κ.λπ (Dordica et al., 2016) (Butte et al., 2016).

### **Κοινωνικός τομέας ανάπτυξης του νηπίου**

Η κοινωνική συμπεριφορά του νηπίου αποτελεί μία πολύ σημαντική διάσταση της συνολικής ανάπτυξής του. Έρευνες έχουν δείξει όπως αναφέρει ο Cadima ότι η διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς κατά την πρώιμη ηλικία επηρεάζεται άμεσα από τη σχέση του παιδιού με τη μητέρα, τον πατέρα και τον δάσκαλό του. Όσον αφορά το ρόλο των γονέων στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς, έχει αποδειχθεί ότι ο ρόλος της μητέρας με αυτόν του πατέρα διαφέρει, καθώς είναι διαφορετικός ο χρόνος που περνάει η μητέρα με το παιδί και, όπως είναι επόμενο, διαφέρει και η σχέση που χτίζεται. Ο περισσότερος χρόνος του παιδιού με τη μητέρα έχει ως επόμενο την πραγματοποίηση περισσότερων κοινών δραστηριοτήτων, ενώ σημαντικό ρόλο σε αυτό ενέχει και το στυλ της αλληλεπίδρασης (Hastings et al. 2007; Sroufe και Fleeson 1986) (Ferreira et al., 2016).

Έχει αποδειχθεί ότι ο ρόλος του κάθε γονέα είναι διαφορετικός και μοναδικός και, ταυτόχρονα, πολύ σημαντικός για τη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς του παιδιού. Το παιδί εμπλέκεται σε διαφορετικές κοινές δραστηριότητες με τον κάθε γονέα, οπότε περνάει διαφορετικό χρόνο, δημιουργεί διαφορετικές συμπεριφορές σε κάθε δραστηριότητα και, επομένως, διαφορετική αίσθηση και έκφραση συναισθημάτων. Αυτό το φαινόμενο είναι πιο συχνό στις οικογένειες που διαθέτουν διπλό εισόδημα, με αποτέλεσμα οι γονείς να αποκτούν πιο ισότιμο ρόλο στα μάτια του παιδιού (Hastings et al.2007; Sroufe και Fleeson1986) (Ferreira et al., 2016).

Στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς σημαντική συνεισφορά έχει και ο δάσκαλος, ο οποίος αν φερθεί με στοργή και ζεστασιά στο παιδί, δημιουργεί μία ιδιαίτερη σχέση μαζί του, με αποτέλεσμα να αποκτά ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς του, μετά τους γονείς (Hastings et al.2007; Sroufe και Fleeson1986) (Ferreira et al., 2016).

Τα παιδιά με ασφαλή σχέση έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν θετικές προσδοκίες για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, την αίσθηση της εμπιστοσύνης να προσεγγίσουν τους άλλους και την κοινωνική ικανότητα να διατηρούν θετικές αλληλεπιδράσεις σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα (Hastings et al. 2007; Sroufe και Fleeson 1986) (Ferreira et al., 2016).

### **Ο ρόλος του νηπιαγωγού**

Στη σωματική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού επιπτώσεις μπορεί να έχει η έλλειψη φροντίδας και η παραμέληση από την πλευρά των γονέων. Αυτοί που μπορούν να αντιληφθούν άμεσα το πρόβλημα είναι οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα, μέσω των στενών σχέσεων στην καθημερινότητα, να παρατηρήσουν τυχόν αλλαγές στην συμπεριφορά των παιδιών. Επίσης, οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής είναι αυτοί που μπορούν να παρέμβουν άμεσα και να προστατεύσουν το παιδί από την παραμέληση και την κακοποίησή του. Η έγκαιρη διαπίστωση του προβλήματος της παραμέλησης και της κακοποίησης ενός παιδιού θα έχει ως αποτέλεσμα την άμεση παρέμβαση του δασκάλου για την επίλυση του θέματος.

Οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις για την αντίληψη των συμπτωμάτων που υποδεικνύουν παραμέληση ή κακοποίηση, ωστόσο έχουν καταφέρει βάσει της εμπειρίας να τα ανιχνεύσουν, να τα διαχωρίσουν και να οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι ένα παιδί παραμελείται ή κακοποιείται.

Το σημαντικό ερώτημα που έχει προκύψει σε όλη αυτή την αναζήτηση και ανάλυση της παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών είναι το γεγονός εάν η αντίληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας που μπορεί να υφίσταται ένα παιδί υπάγεται στις ευθύνες του σχολικού περιβάλλοντος και τις αρμοδιότητες του δασκάλου. Γι' αυτό το λόγο, καθώς και για το ότι είναι μεγάλο το βάρος της ευθύνης, οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής τείνουν να αποστασιοποιούνται από τέτοια φαινόμενα, ιδιαίτερα στην περίπτωση που δυσκολεύονται ακόμα και οι ίδιοι να αντιληφθούν ποιες είναι οι ενδείξεις και τα συμπτώματα που οδηγούν σε φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας.

Έρευνες αποκάλυψαν ότι μόλις το 10% των δασκάλων έχει αποκτήσει γνώσεις πάνω στη βία κατά των παιδιών, μόλις το 2% έχει λάβει ειδική εκπαίδευση πάνω σε αυτό το φαινόμενο, ενώ το 35% διαθέτει εμπειρία λόγω αντιμετώπισης φαινομένων παιδιών, τα οποία έχουν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία. Η άμεση εξακρίβωση ύπαρξης ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να οδηγήσει σε ενέργειες, όπως επικοινωνία με τους γονείς, καθοδήγηση, βοήθεια αντιμετώπισης του φαινομένου, με απώτερο στόχο την αποτροπή περαιτέρω και σοβαρής ζημιάς στα ίδια τα παιδιά.

Ο ΠΟΥ και η Διεθνής Εταιρεία για την κακοποίησης των παιδιών, σε μία προσπάθεια πρόληψης για την προστασία των παιδιών, προσδιόρισαν την άμεση ανίχνευση του φαινομένου ως το δεύτερο βασικό παράγοντα αντιμετώπισης της κακοποίησης των παιδιών και των ζημιών που αυτή μπορεί να προκαλέσει.

Οι εκπαιδευτικοί, μέσω της διοχέτευσης πληροφοριών στα παιδιά και στις οικογένειές τους για την πρόληψη και προστασία από την κακοποίηση των παιδιών, μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη μείωση των φαινομένων παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Τα ίδια τα σχολεία, επιπλέον, μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην ασφάλεια και την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση.

Βάσει των αποτελεσμάτων που έχουν προκύψει από μελέτες, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι δάσκαλοι, λόγω του ενισχυμένου ρόλου τους και καθοριστικού για την ανάπτυξη των παιδιών στην προσχολική υγεία, πρέπει να λαμβάνουν περισσότερες γνώσεις όσον αφορά τα συμπτώματα και τις συμπεριφορές που μπορεί να εμφανίσουν τα παιδιά που υφίστανται ενδοοικογενειακή βία, καθώς οι διευρυμένες γνώσεις πάνω σε αυτό το φαινόμενο, θα τους επιτρέψει να διακρίνουν πιο εύκολα τα συμπτώματα, να εντοπίσουν το πρόβλημα και να το αντιμετωπίσουν (Zeanah & Humphreys, 2018).

Σε μια φινλανδική μελέτη, αποδείχθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση να αναγνωρίσουν κάποιο είδος προβλήματος στα παιδιά, ωστόσο αντιμετωπίζουν δυσκολίες

στην κατανόηση και την ερμηνεία των σημάτων που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία, ειδικά όσον αφορά τα παιδιά που γνωρίζουν την ενδοοικογενειακή βία. Οι μελετητές, μάλιστα, συζήτησαν, για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στον εντοπισμό της ενδοοικογενειακής βίας και τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών ιδρυμάτων, όπως το σχολείο και οι κοινωνικές υπηρεσίες (Munger & Markstrom, 2018).

Η διαχείριση ενός φαινομένου κακοποίησης είναι ιδιαίτερα δύσκολη, επομένως πρέπει να υπάρχει περαιτέρω εξειδίκευση από την πλευρά των δασκάλων προσχολικής αγωγής, οι οποίοι αναλαμβάνουν το ρόλο του «προστάτη», λόγω της στενής και ιδιαίτερης σχέσης που αναπτύσσουν με τα παιδιά.

## **Κεφάλαιο 2<sup>ο</sup> Παιδική κακοποίηση**

### **Προσδιορισμός έννοιας: Παιδική κακοποίηση**

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2016), η κακοποίηση των παιδιών αφορά όλα τα περιστατικά βίας που εμφανίζονται εναντίον ατόμων κάτω των 18 ετών. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής, συναισθηματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, την παραμέληση ή αμελή διαπαιδαγώγηση, καθώς και την εμπορική ή άλλου είδους εκμετάλλευση του παιδιού. Αυτές οι συμπεριφορές διαδραματίζονται στο πλαίσιο μίας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας με το παιδί κι έχουν ως αποτέλεσμα σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία, την επιβίωση, την ανάπτυξη ή την αξιοπρέπεια του παιδιού.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την μελέτη των Karadag et al. (2018), ως παιδική κακοποίηση ή παραμέληση προσδιορίζεται κάθε πράξη ή η αμέλεια γονέα ή κηδεμόνα, που μπορεί να προκαλέσει βλάβη, τραύμα, φόβο, πόνο απειλή, δυσφορία, αποστροφή, ενοχή και έχει αρνητικές συνέπειες στο παιδί που είναι δέκτης αυτής συμπεριφοράς. Αυτές οι αρνητικές συνέπειες μπορεί να προκαλέσουν συναισθηματική βλάβη, σεξουαλική κακοποίηση, εκμετάλλευση, με μεγάλο κίνδυνο να προκληθεί κάποια σοβαρή βλάβη.

Το άτομο που κακοποιεί ένα παιδί, είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσει πολλές μεθόδους, προκειμένου να προσεγγίσει το παιδί, να ασκήσει εξουσία και έλεγχο πάνω του, αλλά και να το εμποδίσει να φανερώσει αυτό που του συμβαίνει, ζητώντας βοήθεια. Η κακοποίηση σαν ενέργεια αποτελεί κατάχρηση εξουσίας και παραβιάζει, έως και καταστρέφει, την εμπιστοσύνη του παιδιού. Φαινόμενα κακοποίησης μπορεί να συμβούν ως μεμονωμένα γεγονότα, μπορεί να πραγματοποιούνται κατ' εξακολούθηση, να κλιμακώνονται σταδιακά κατά το πέρασμα μηνών ή ετών, ενώ μπορεί και να μεταβάλλονται με το πέρασμα του χρόνου (Παναγοπούλου, 2007).

Τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί μπορεί να παρουσιάσουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, ανικανότητα να αγαπήσουν ή να εμπιστευτούν άλλους, επιθετική, διαταρακτική και μερικές φορές παραπτωματική συμπεριφορά, θυμό, οργή, αυτοτραυματισμό και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, σκέψεις αυτοκτονίας, παθητική-εξαρτητική συμπεριφορά, απόσυρση, ανησυχία ή φοβίες, προβλήματα στο σχολείο και σχολική αποτυχία, κατάθλιψη, διαταραχές ύπνου, εφιάλτες, flash-backs και κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών. Συχνά η σοβαρή συναισθηματική ζημιά στα κακοποιημένα παιδιά δεν έρχεται στην επιφάνεια παρά στην εφηβεία ή και αργότερα όταν πολλά κακοποιημένα παιδιά γίνονται γονείς που κακοποιούν. Ένας ενήλικας που έχει

κακοποιηθεί ως παιδί συχνά έχει δυσκολία να δημιουργήσει στενές προσωπικές σχέσεις. Μπορεί να έχουν προβλήματα με τη φυσική εγγύτητα, το άγγιγμα, τις στενές σχέσεις και την εμπιστοσύνη ως ενήλικες. Διατρέχουν επίσης υψηλότερο κίνδυνο για κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, κατάχρηση ουσιών, ασθένειες και προβλήματα στο σχολείο και στην εργασία. Χωρίς σωστή αντιμετώπιση, τα κακοποιημένα παιδιά μπορεί να τραυματιστούν μόνιμα (Γιωτάκος & Πρεκατέ, 2014).

Ως σεξουαλική κακοποίηση παιδιών (CSA), όπως αναφέρει στην μελέτη του ο Ain που πραγματοποιήθηκε από την συλλογή πληροφοριών από τις Κοινωνικές υπηρεσίες στο Ηνωμένο Βασίλειο, ορίζονται οι επαφές ή σχέσεις ανάμεσα σε ένα παιδί και έναν ενήλικα, ο οποίος μπορεί να είναι είτε γονέας, είτε αδελφός, είτε φροντιστής, είτε ακόμα και ξένος και χρησιμοποιεί το παιδί για ικανοποίηση των επιθυμιών και των αναγκών ενός ενήλικα (Ain, 2017).

Η παραμέληση και κακοποίηση των παιδιών, η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών και η θυματοποίηση παιδιών αποτελούν όρους που εναλλάσσονται, αναφερόμενοι σε ένα σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας που αφορούν τα παιδιά και τις οικογένειες. Η κακοποίηση στην ουσία πραγματοποιείται, όταν ο υπεύθυνος δεν φροντίζει για την υγεία του παιδιού, αλλά, είτε το παραμελεί, είτε του προκαλεί τραυματισμό.

Με την κακοποίηση να έχει πολύπλευρη φύση, ο ολοκληρωμένος ορισμός της προκύπτει από το συνδυασμό των πληροφοριών που προσφέρουν διάφοροι κλάδοι και μία μεγάλη γκάμα επαγγελματιών, που ασχολούνται με το φαινόμενο, το οποίο έχει ποικίλες συνέπειες, που μπορεί να είναι αναπτυξιακές, ιατρικές, ψυχολογικές, κοινωνικές και νομικές. Οι όροι της κακοποίησης και της παραμέλησης ενός παιδιού και όσα αυτές συνεπάγονται, περιγράφουν διάφορες καταστάσεις, περιλαμβάνοντας τις ενέργειες του φροντιστή, που μπορεί να οδηγούν σε σοβαρές επιπτώσεις και βλάβες στη σωματική, αναπτυξιακή και ψυχοκοινωνική ευημερία του ίδιου του παιδιού. Η κακοποίηση και η παραμέληση των παιδιών αποτελούν ένα πρόβλημα δημόσιας υγείας παγκοσμίως. Η κακοποίηση διαχωρίζεται σε τέσσερις υπότυπους, οι οποίοι είναι οι εξής: συναισθηματική κακοποίηση, παραμέληση, σωματική κακοποίηση και σεξουαλική κακοποίηση (Giardino et al., 2019).

Όπως χαρακτηριστικά έχει τονίσει η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία: «η παιδική κακοποίηση αποτελεί σημαντική κρίση στη δημόσια υγεία λόγω της ικανότητάς της να προκαλεί επιβλαβή αποτελέσματα στην ψυχολογική υγεία ενός παιδιού». Με λίγα λόγια, η κακοποίηση αφορά πράξεις που θέτουν σε κίνδυνο ή προκαλούν βλάβες στη σωματική, αναπτυξιακή και ψυχική υγεία ενός παιδιού. Κακοποίηση ενός παιδιού

διαπιστώνεται όταν ένα άτομο εξαπολύει επιθέσεις, κακομεταχειρίζεται, παρατάει ή εκθέτει ένα παιδί ή παρακινεί ένα παιδί να κακοποιηθεί, να κακομεταχειριστεί, να παραμεληθεί, να εγκαταλειφθεί ή να εκτεθεί σε μία ενέργεια που μπορεί να του προκαλέσει βλάβη στη σωματική, ψυχική ή συναισθηματική υγεία (Bibou-Nakou & Markos 2017).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας είναι «κάθε είδος σωματικής, σεξουαλικής ή συναισθηματικής κακοποίησης, αμέλειας, εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, που προκαλεί βλάβες στην υγεία, την ανάπτυξη και την ψυχολογία του παιδιού στο πλαίσιο μίας σχέσης εμπιστοσύνης. Για τις ανάγκες ανάλυσης των εννοιών «κακοποίηση παιδιού» και «παραμέληση παιδιού», θα χρειαστεί να τις διαχωρίσουμε, με την «κακοποίηση παιδιού» να θεωρείται ότι αφορά εκ προθέσεων πράξεις που προκαλούν σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική κακοποίηση και την «παραμέληση παιδιού» να χαρακτηρίζει την αδυναμία-αποτυχία να καλυφθούν από τον υπεύθυνο οι βασικές ανάγκες ενός παιδιού, είτε είναι σωματικές και συναισθηματικές, είτε είναι ιατρικές, είτε είναι εκπαιδευτικές ανάγκες, ενώ στην «παραμέληση παιδιού» ανήκει και η αποτυχία να το προστατεύσει ο υπεύθυνος από βλάβες, πιθανές και μη (Zeanah & Humphreys, 2018).

Πολλές είναι οι βλάβες που έχουν παρατηρηθεί στα παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση ή παραμέληση, με πολλές από αυτές να αφορούν αναπτυξιακές καθυστερήσεις, γνωστική εξασθένηση, διατροφικές διαταραχές, διαταραχές ύπνου, κακές επιδόσεις στο σχολείο, μετατραυματική διαταραχή στρες, δυσκολία στην ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων, κατάθλιψη, αυτοκτονικές τάσεις. Περισσότερο εκτεθειμένα στους κινδύνους της κακοποίησης και της παραμέλησης είναι τόσο τα βρέφη όσο και τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα οποία βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από τον φροντιστή τους και διατρέχουν μέχρι και κίνδυνο θανατηφόρου κακομεταχείρισης (Blakey et al., 2019).

Σεξουαλική κακοποίηση παιδιών (CSA) είναι οι επαφές ή σχέσεις μεταξύ ενός παιδιού και ενός ενήλικα, δηλαδή, με έναν ξένο, αδελφό, γονέα ή φροντιστή, όταν το παιδί χρησιμοποιείται ως οντότητα ικανοποίησης της επιθυμίας για τις ανάγκες των ενηλίκων (Κόσσυβα, 2015).

Στην εποχή μας, αποτελεί μεγάλη πρόκληση η ανάπτυξη της κακοποίησης των παιδιών στο πλαίσιο της οικογένειας, καθώς παρατηρείται μία ιδιαίτερα μεγάλη εξάπλωση του φαινομένου.

Παράδειγμα εξάπλωσης του φαινομένου αποτελεί η Ρωσία, στην οποία οι στατιστικές καταγράφουν περισσότερες από δύο εκατομμύρια που αφορούν κακοποίηση παιδιών σε οικογένειες της Ρωσίας ετησίως (Popova 2016).

## **Μορφές παιδικής κακοποίησης**

### *Παιδική Εργασία*

Μεταξύ των μορφών παιδικής κακοποίησης είναι και η παιδική εργασία, η οποία αποτελεί –ακόμη και στην εποχή μας-, ένα σημαντικό πρόβλημα, το οποίο είναι ιδιαίτερα έντονο παγκοσμίως, ενέχοντας σημαντικές επιπτώσεις, κυρίως εξαιτίας της εκμετάλλευσης των παιδιών. Σύμφωνα με στοιχεία που έχει παρουσιάσει η UNICEF, εξαιτίας της παιδικής εργασίας και εκμετάλλευσης τα παιδιά στερούνται βασικών δικαιωμάτων τους, όπως είναι το σχολείο, ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται εκτεθειμένα στη βία. Αν και σταδιακά μειώνεται το φαινόμενο της παιδικής εργασίας, τα βήματα γίνονται σταθερά αργά, με το φαινόμενο να αποτελεί απειλή τόσο για την υγεία και την αρμονική ανάπτυξη των παιδιών, όσο και για την ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών, που θα οδηγήσουν σε ανάπτυξη παγκοσμίως. Αναγκαίο θα είναι, λοιπόν, να δομηθεί ένα σύστημα προστασίας των εργαζομένων παιδιών, σε συνάρτηση της υγείας και της πρόνοιας, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να προωθηθεί προσπάθειες, οι οποίες θα στοχεύσουν στο να δοθεί οριστικό τέλος στην εκμετάλλευση των παιδιών και στη βία εναντίον τους. Οι χώρες που έχουν αναπτύξει συστήματα προστασίας των εργαζομένων παιδιών, συμπεριλαμβάνουν σε αυτά τα προγράμματα, νομικές μεταρρυθμίσεις, που αφορούν την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία, καθώς και την συλλογή δεδομένων που αφορούν την παιδική εργασία (Unicef, 2014).

Στην Ελλάδα δεν παρέχονται στατιστικά στοιχεία για την παιδική εργασία επαρκώς. Το 2013, η παιδική εργασία στη χώρα μας άγγιζε το 1.4%. Στο μέλλον, θα είναι αναγκαία μία εκτενής έρευνα της παιδικής εργασίας στη χώρα, προκειμένου να παρέχει τουλάχιστον συγκριτικά στοιχεία για ανάλυση του φαινομένου σε ένα συνολικό επίπεδο για το τι επικρατεί σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Άξιον αναφοράς είναι ότι στην Ελλάδα ο νόμος ορίζει ρητά την απαγόρευση εργασίας παιδιών, ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, δεν είναι εφικτός ένας ολοκληρωμένος έλεγχος, προκειμένου να ελεγχθούν όλοι όσοι είναι πιθανό να απασχολούν παιδιά παράνομα. Αυτή η αδυναμία πλήρους ελέγχου οφείλεται στο γεγονός ότι η Επιθεώρηση Εργασίας δεν είναι καθ' όλα στελεχωμένη, σε συνδυασμό με την δυσκολία πρόσβασης της σε δυσπρόσιτες περιοχές, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατο να ελεγχθεί η καθ' όλα και απ' όλους η εφαρμογή του νόμου. Η αναζήτηση του φαινομένου στην Ελλάδα είναι απόρροια του προβληματισμού σχετικά με την απασχόληση στην Ελλάδα, ο οποίος αποτελεί και κυρίαρχο θέμα-πρόβλημα στη σχέση μεταξύ της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Unicef, 2014).



Οι πρώτες έρευνες που έγιναν στις αρχές του 19<sup>ου</sup> αιώνα, σε αναφορά των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων για την παιδική εργασία, στόχευαν στις επιβλαβείς επιπτώσεις της εργασίας στην υγεία των παιδιών, τα οποία εργάζονταν ως επί το πλείστον στο βιομηχανικό κλάδο. Οι επιβλαβείς επιπτώσεις στην υγεία των παιδιών αποτέλεσαν το θεμέλιο λίθο της νομοθεσίας της Γαλλίας και της Αγγλίας στις αρχές του 20ού αιώνα αναφορικά με την παιδική εργασία. Με την υγεία των παιδιών να βρίσκεται στο επίκεντρο, αναπτύχθηκαν μελέτες, οι οποίες αφορούσαν το παιδικό σώμα και προέβλεπαν τον περιορισμό του χρόνου της περιοδικής εργασίας και ήταν αυτές που διαμόρφωσαν τη νομοθεσία για το εν λόγω φαινόμενο. Με το πέρασμα των χρόνων, η ανησυχία για την παιδική εργασία αποτέλεσε παγκόσμιο φαινόμενο, για το οποίο σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στη φτώχεια που επικρατεί σε πολλές χώρες. Η παιδική εργασία μπορεί να προκαλέσει επιβλαβείς συνέπειες στην υγεία, την ανάπτυξη, -σωματική και ψυχολογική των παιδιών, στα οποία στερεί το δικαίωμα της εκπαίδευσης. Μεγάλη ανάγκη, λοιπόν, αποτελεί, η προσοχή του παιδιού, τόσο κοινωνικά, όσο και πολιτικά, προκειμένου να προστατευτεί από την εκμετάλλευση. Με το φαινόμενο της παιδικής εργασίας να αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο, δημιουργείται η μεγάλων διαστάσεων ανάγκη να παρθούν πρωτοβουλίες, οι οποίες θα οδηγήσουν στη μείωση και, τελικά, στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη θέσπιση των ανάλογων μέτρων, τα οποία θα οδηγήσουν στην επίλυση του προβλήματος (Unicef, 2014).

#### *Φυσική κακοποίηση*

Η «φυσική κακοποίηση» αναφέρεται σε κάθε φυσική και σωματική βλάβη που προκαλείται σε ένα παιδί και η οποία δεν οφείλεται σε ατύχημα. «Φυσική κακοποίηση» μπορεί να είναι κάθε χτύπημα, -με το χέρι, με ξύλο, με ζώνη, ή με οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο, πέταμα, μαχαίρωμα, γροθιά, κλωτσιά, κάψιμο, δάγκωμα-. Ως «φυσική κακοποίηση» θεωρείται κάθε πράξη που οδηγεί σε φυσικό τραυματισμό του παιδιού. Αυτές οι πράξεις μπορεί να είναι μικρές, μεγάλες, ή μπορούν ακόμη και να οδηγήσουν στο θάνατο. Όλοι οι τραυματισμοί, ανεξαρτήτως εάν είναι σοβαροί ή όχι, χαρακτηρίζονται ως κακοποίηση, είτε υπήρχε πρόθεση, είτε όχι (Garbarino & Plantz, 2017).

#### *Κατάχρηση ουσιών*

Στην παιδική κακοποίηση κατατάσσεται και η κατάχρηση ουσιών. Πράξεις που μπορούν να καταταχθούν στη λίστα των πράξεων, που αποτελούν παιδική κακοποίηση είναι η

χρήση ή αποθήκευση εξοπλισμού για την παραγωγή απαγορευμένες ουσίας στο περιβάλλον του παιδιού, η πώληση-διαμονή-χορήγηση ουσιών ή αλκοολούχων ποτών στο χώρο ενός παιδιού, η χρήση ουσιών από το φροντιστή του παιδιού, η έκθεση του παιδιού σε δραστηριότητες που περιλαμβάνουν απαγορευμένες ουσίες (Garbarino & Plantz, 2017).

### *Παραμέληση*

Στην κατηγορία κακοποίησης παιδιών υπάγεται και η παραμέληση, η οποία όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αφορά την αποτυχία κάλυψης των αναγκών, -βασικών και μη- ενός παιδιού. Η παραμέληση μπορεί να αφορά τη διατροφή, την ένδυση, την επιτήρηση, την παροχή ιατρικής φροντίδας σε ένα παιδί, τη φροντίδα για τη σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού, την μέριμνα για εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και την κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών του, όπως είναι η φροντίδα, η ασφάλεια, η αγάπη, η προστασία (Garbarino & Plantz, 2017).

Βέβαια, αυτές οι ενέργειες του προστάτη-φροντιστή του παιδιού δε σημαίνει πάντα ότι το παραμελεί, αλλά μπορεί να είναι απόρροια των πολιτιστικών αξιών, των συνθηκών φροντίδας που επικρατούν, της φτώχειας. Στην περίπτωση που η παραμέληση ενός παιδιού είναι απόρροια των παραπάνω, σημαίνει ότι απαιτείται να δεχθεί σχετική πληροφόρηση η οικογένεια, καθώς και να της παρασχεθεί η αναγκαία υποστήριξη. Ωστόσο, σε περίπτωση που δοθεί η απαραίτητη και κατάλληλη βοήθεια και η οικογένεια, παρ' όλα αυτά, δεν ανταποκριθεί, καθίσταται απαραίτητη η επέμβαση των αρμόδιων Αρχών. Εάν όμως η οικογένεια δεν καταφέρει να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες και τη βοήθεια και η ασφάλεια ή υγεία του παιδιού βρίσκονται σε κίνδυνο, μπορεί να είναι απαραίτητη η παρέμβαση των αρχών (Garbarino & Plantz, 2017).

### *Σεξουαλική κακοποίηση / Εκμετάλλευση*

Όλοι οι ορισμοί της παιδικής κακοποίησης περιλαμβάνουν τη σεξουαλική κακοποίηση, η οποία περιλαμβάνει τις πράξεις είτε ενός γονιού είτε ενός ενηλίκου που προσφέρει φροντίδα στο παιδί και οι οποίες πράξεις σχετίζονται με την επαφή του ενηλίκου με το παιδί για τη σεξουαλική ικανοποίηση του ενηλίκου. Στις ενέργειες που αποτελούν σεξουαλική κακοποίηση υπάγονται η θωπεία στα γεννητικά όργανα του παιδιού, η διεύδυση με οποιονδήποτε τρόπο στο στόμα, στα γεννητικά όργανα, στον πρωκτό του παιδιού, ο σοδομισμός, ο αιμομικτικός βιασμός, η έκθεση γυμνών μερών του σώματος, που συνεπάγεται και προσβολή της δημόσιας αιδούς. Στις ενέργειες σεξουαλικής κακοποίησης, επίσης, κατατάσσονται και η προαγωγή και προώθηση ενός παιδιού στην πορνεία, καθώς και η παραγωγή παιδικού πορνογραφικού υλικού. Η

σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει την παρενόχληση, την ασέλγεια, το βιασμό, καθώς και κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών. Το CSA, σύμφωνα με τον ΠΟΥ, ορίζει ως σεξουαλική κακοποίηση είναι η συμμετοχή ενός παιδιού σε πράξεις που δεν κατανοεί, είναι απίθανα ικανό να δώσει τη συγκατάθεσή του, ενώ ακόμη, το παιδί δεν είναι προετοιμασμένο από την ίδια του την ανάπτυξη να το δεχθεί. Η σεξουαλική κακοποίηση, καθ' όλα, παραβιάζει τους νόμους ή τα κοινωνικά ταμπού της κοινωνίας. Το CSA αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα μεγάλου μεγέθους, το οποίο έχει μεγάλες επιπτώσεις στα θύματα που το υπέστησαν (Corby, 2018).

Η σεξουαλική κακοποίηση δεν δέχεται διακρίσεις, καθώς προέρχεται από όλες τις κοινωνικοοικονομικές και εθνοτικές ομάδες, έχει ασκηθεί τόσο από γυναίκες όσο και από άνδρες, καθώς και από ενήλικες, οι οποίοι είναι δυνατό να προέρχονται τόσο από το οικογενειακό περιβάλλον, όσο και έξω από αυτό. Μεταξύ των ψυχολογικών και κοινωνικών επιπτώσεων του CSA είναι η διαταραχή μετατραυματικού στρες, οι αντικοινωνικές και αυτοκτονικές συμπεριφορές, η κατάχρηση αλκοόλ, η κατάχρηση ουσιών, οι διατροφικές διαταραχές, η κατάθλιψη, η επιλόχεια κατάθλιψη, η έλλειψη-δυσκολία-απουσία γονικής φροντίδας, η έλλειψη σεξουαλικής εκτίμησης, καθώς και η σεξουαλική δυσλειτουργία. Έρευνες έχουν αποδείξει, επίσης, τον συσχετισμό του CSA με ασθένειες, όπως γαστρεντερικά-γυναικολογικά-καρδιαγγειακά προβλήματα, αλλά και παχυσαρκία. Αντικείμενο των μελετών, ακόμη, αποτέλεσε διαχρονικά η προσπάθεια συσχέτισης της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών με το επίπεδο μόρφωσης και το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Αυξανόμενα ήταν τα ποσοστά της συσχέτισης με το φτωχότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, ωστόσο, ακόμη και αυτή η σχέση συνδέεται με χαρακτηριστικά κοινωνικά-δημογραφικά, που αφορούν για παράδειγμα την ηλικία της μητέρας και τις ικανότητές της, αλλά και με χαρακτηριστικά της οικογενειακής λειτουργίας, και τα οποία χαρακτηριστικά μπορούν να συσχετισθούν με τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιού. Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών αποτελεί συχνό φαινόμενο σε οικογένειες και κοινότητες, όπου το κόστος για πρωτοβάθμια και υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, κοινωνική πρόνοια, προστασία των παιδιών είναι αρκετά μεγάλο, ενώ το ίδιο μεγάλο είναι και το κόστος για την άσκηση της δικαιοσύνης (Kleinman, 2015).

Μεγαλύτερα ποσοστά σεξουαλικής κακοποίησης παρατηρούνται στην προεφηβική και πρώιμη εφηβική ηλικία, με τις ΗΠΑ να εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά στις ηλικίες 7 με 12 ετών, την Ιρλανδία στις ηλικίες 5 με 12 ετών και στην Κίνα στις ηλικίες 4 με 15 ετών (Wright et al., 2016).

Από την πλευρά της εκπαίδευσης, για πρώτη φορά αναπτύχθηκαν προγράμματα που αφορούν την πρόληψη του CSA σε κολλέγια, τα οποία στόχευσαν στην πρόληψη των σεξουαλικών επιθέσεων εναντίον γυναικών στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1970. Αυτά τα προγράμματα διαδόθηκαν γρήγορα στις ΗΠΑ, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις ζητήθηκε η ανάπτυξη ανάλογων προγραμμάτων διά πολιτικής εντολής. Στη δεκαετία του 1990 διενεργήθηκαν, στις ΗΠΑ, μελέτες σχετικά με την ενημέρωση που είχαν λάβει τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ηλικίας 10-16 ετών, εκ των οποίων, όπως προέκυψε από την έρευνα, είχαν συμμετάσχει σε ενημερώσεις πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης και είχαν λάβει γνώση επί του φαινομένου. Από τότε και έπειτα, τα σχολικά προγράμματα πληροφόρησης και πρόληψης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης αναδείχθηκαν σε βασική στρατηγική πρόληψης σε πολλές χώρες (Wright et al., 2016).

#### *Συναισθηματική κακοποίηση*

Ο ορισμός της κακοποίησης διαθέτει πάντα ένα τμήμα που ανήκει στη συναισθηματική κακοποίηση, ανεξαρτήτως του τύπου κακοποίησης. Ως συναισθηματική κακοποίηση όπως αναφέρεται στην μελέτη του McDonald, που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α από τις Υπηρεσίες Προστασίας του παιδιού, ορίζεται «ο τραυματισμός της ψυχολογικής υπόστασης και της συναισθηματικής σταθερότητας του παιδιού, όπως αυτός τεκμηριώνεται από μία εμφανή και ουσιαστική αλλαγή στη συμπεριφορά, τη συναισθηματική ανταπόκριση, ή την επίγνωση». Επίσης, ως συναισθηματική κακοποίηση ορίζεται «ο τραυματισμός που εκδηλώνεται ή διαφαίνεται διαμέσου του άγχους, της κατάθλιψης, της απόσυρσης ή της επιθετικής συμπεριφοράς». Όταν ένα παιδί κακοποιείται συναισθηματικά, βλάπτεται η συναισθηματική ανάπτυξή του, καθώς και η ανάπτυξη του αισθήματος της αξίας του ίδιου του εαυτού του. Στη συναισθηματική κακοποίηση κατατάσσονται ενέργειες, όπως οι τσιρίδες, οι φωνές, η κριτική, η χρήση υποτιμητικών χαρακτηρισμών, η σύγκριση του παιδιού με άλλα παιδιά, η απαξίωση, η δημιουργία ενοχών, η θυματοποίηση, οι απειλές εγκατάλειψης, οι απειλές βίας, η ταπείνωση του παιδιού, η έλλειψη αγάπης-στοργής-υποστήριξης-καθοδήγησης, αλλά και οι ακραίες μορφές τιμωρίας. Η συναισθηματική κακοποίηση είναι δύσκολο να διαπιστωθεί, γι' αυτό και είναι δύσκολο να υπάρξει η απαραίτητη παρέμβαση και να παρασχεθεί η ανάλογη καθοδήγηση. Ωστόσο, στις περιπτώσεις που υπάρχουν άλλες μορφές κακοποίησης, αυτές είναι άμεσα συνοδευόμενες από συναισθηματική κακοποίηση (McDonald, 2017).

### *Εκμετάλλευση*

Ως εκμετάλλευση ορίζεται «η χρησιμοποίηση του παιδιού για οικονομικά οφέλη του ενήλικα που χρησιμοποιεί το παιδί». Στην εκμετάλλευση υπάγεται η έκθεση και ώθηση του ανηλίκου με σκοπό να διενεργήσει επαιτεία ο ενήλικας (Radford et al., 2011).

### *Εγκατάλειψη*

Στους τύπους της κακοποίησης εντάσσεται και η εγκατάλειψη, η οποία αφορά τις περιπτώσεις που «δεν είναι γνωστή η ταυτότητα των γονέων, σε περίπτωση που το παιδί εγκαταλείφθηκε από το γονέα, εκθέτοντάς το σε κίνδυνο πρόκλησης σοβαρής βλάβης, ή στην περίπτωση που ο γονέας δεν επικοινωνήσε ποτέ ξανά με το παιδί ή σε περίπτωση που δεν του έδωσε την παραμικρή υποστήριξη για μία περίοδο» (Radford et al., 2011).

### **Σεξουαλική ανάπτυξη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας**

Σχετικά με τη σεξουαλική ανάπτυξη ενός παιδιού προσχολικής ηλικίας, ένα παιδί, συνήθως, εκτίθεται σε συμπεριφορές, οι οποίες δεν είναι σε ένα «υγιές και ασφαλές πλαίσιο», από πολύ μικρή ηλικία. Η διαρκής επανάληψη αυτών των συμπεριφορών έχουν ως συνέπεια, το παιδί, αντί να προσπαθεί να προσηλωθεί στην εξερεύνηση διαμέσου του παιχνιδιού, να αναζητά άμεσα σεξουαλικές εμπειρίες. Για την ανάλυση του συγκεκριμένου φαινομένου, απαιτείται να εξεταστεί τόσο η συχνότητα, όσο και η διάρκεια των συμπεριφορών αυτών στις οποίες έχουν εκτεθεί τα παιδιά. Παραδείγματα συμπεριφορών αναζήτησης σεξουαλικών εμπειριών για παιδιά που έχουν ήδη εκτεθεί σε σεξουαλική συμπεριφορά ενηλίκων είναι το τράβηγμα του παντελονιού άλλων παιδιών ή το σήκωμα της φούστας καταναγκαστικά. Επιπλέον, παιδιά, που έχουν εκτεθεί σε τέτοιες συμπεριφορές ενηλίκων, χρησιμοποιούν εξελιγμένη γλώσσα σε σεξουαλική συνομιλία, ασχολούνται με τα γεννητικά όργανα των άλλων αντί να εστιάζουν στο παιχνίδι, κατασκοπεύουν ενήλικες όταν βρίσκονται στο μπάνιο ή όσο αλλάζουν ρούχα, ενώ κατασκοπεύουν και άλλα παιδιά στις τουαλέτες. Μία σεξουαλική συμπεριφορά παιδιού πρέπει να δημιουργεί έντονες ανησυχίες όταν γίνεται εξαναγκαστικά προς τους άλλους, ή ακόμα και με απειλές (Radford et al., 2011).

### **Μορφές ενδοοικογενειακής βίας**

Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να πάρει πολλές μορφές, μπορεί να σχετίζονται με τη σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική κακοποίηση ή μπορεί και να σχετίζονται με την

παραμέληση των βασικών αναγκών των παιδιών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όπου εκδηλώνεται μία μορφή βίας, συνήθως συνοδεύεται και από άλλες.

### *Σωματική τιμωρία*

Ως «σωματική τιμωρία» σύμφωνα με τους Loseke et al. (2005), ορίζεται «η χρήση σωματικής δύναμης με την πρόθεση ενός παιδιού να βιώσει πόνο, αλλά όχι τραυματισμό, με σκοπό τη διόρθωση ή τον έλεγχο της συμπεριφοράς του παιδιού. Η πράξη αγάπης διαχωρίζεται από την πράξη βίας μέσω της δράσης που αυτή πραγματοποιείται προς το παιδί. Για παράδειγμα, με συνιστώσα την κουλτούρα, αλλά και τον νόμο, παρατηρείται ότι σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει σωματική τιμωρία, της οποίας οι συνήθεις τρόποι είναι το χτύπημα, η αρπαγή, το χαστούκι, το σπρώξιμο. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι ότι πολλοί θεωρούν τη σωματική τιμωρία, αποδεκτή, θετική, αλλά και προσέγγιση αναγκαία, από τους ίδιους τους γονείς προς τα παιδιά. Υπάρχουν παραδοσιακοί κανόνες σε κάποιες κοινωνίες, οι οποίες προβλέπουν χτύπημα παιδιού με βούρτσα, ζώνη, κάτι που θεωρείται και αποδεκτό, ωστόσο, κατά την εκδήλωσή της αποκτά τη μορφή σωματικής κακοποίησης έναντι τιμωρίας.

Από τη στιγμή που κάποιος θέλει να επιβάλλει την πειθαρχία σε ένα παιδί μέσω της πρόκλησης πόνου, αποτελεί επιθυμία να προκαλέσει πόνο στο παιδί, με αποτέλεσμα να θεωρείται μία καθ' όλα μία πράξη σωματικής κακοποίησης. Η επιβολή της πειθαρχίας σε ένα παιδί μέσω του πόνου δημιουργεί το αίσθημα της ικανοποίησης στον άνθρωπο που το τιμωρεί, είναι ένα μέσο που έχει βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα, ενώ την ίδια στιγμή προκαλεί βλάβη στο ίδιο το παιδί, είτε σωματική είτε ψυχολογική. Επίσης, η επιβολή της πειθαρχίας μέσω της σωματικής τιμωρίας, δεν προσφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα στη συμπεριφορά του παιδιού, όσον αφορά αυτό που επιθυμεί ο ενήλικας, αλλά, αντιθέτως, προκαλεί βλάβες στη διαμόρφωση και την ανάπτυξη του παιδιού, ενώ όπως είναι επόμενο, προκαλεί βλάβες στη σωματική, την ψυχολογική, τη γνωστική και την κοινωνική συμπεριφορά και ανάπτυξη του παιδιού. Όταν τα παιδιά συνηθίζουν στη σωματική τιμωρία, η οποία έχει ως επακόλουθο την κακοποίηση, μαθαίνουν στην επίλυση των προβλημάτων μέσω της βίας (Loseke et al., 2005).

### *Φυσική βία*

Ως φυσική βία ορίζεται «κάθε δραστηριότητα που προκαλεί πόνο ή βλάπτει την υγεία ενός παιδιού. Η μορφή της βίας μπορεί να είναι είτε ήπια, είτε σοβαρή, ωστόσο, μπορεί να οδηγήσει το ίδιο το παιδί ακόμη και στο θάνατο. Ως βία χαρακτηρίζεται «κάθε

δραστηριότητα που παραβιάζει και θέτει σε κίνδυνο τη φυσική ακεραιότητα του παιδιού, όπως για παράδειγμα το χτύπημα το παιδιού με χέρι ή με αντικείμενα, η κλωτσιά, το σπρώξιμο, το κάψιμο, τα ναρκωτικά, καθώς και κάθε δράση εξαναγκαστική (Bamett et al., 2005).

#### *Φυσική παραμέληση*

Η φυσική παραμέληση αφορά την παραμέληση όλων των φυσικών αναγκών του παιδιού, όπως η διατροφή, η ένδυση, η στοργή, η φροντίδα, η παροχή ασφάλειας και προστασίας, οι καλές συνθήκες διαβίωσης, η εξασφάλιση της υγείας και της υγειονομικής περίθαλψης, η εκπαίδευση και η καθοδήγηση. Η παραμέληση αποτελεί την πιο συχνή μορφή βίας και αποτελεί μεγάλο κίνδυνο κυρίως για τα βρέφη και τα νήπια. Οι περιπτώσεις παραμέλησης, συνήθως δεν μπορούν να διαπιστωθούν ούτε από τους ίδιους τους γονείς, οι οποίες δεν μπορούν να διαπιστώσουν είτε την γενική ανικανότητά τους, είτε την ανικανότητα να σταθούν αντάξιοι των αναγκών που είναι βέβαιο ότι έχει ένα παιδί. Από την άλλη, το παραμελημένο παιδί, μπορεί να μην εκφράζει/εκδηλώνει τα συμπτώματα της παραμέλησης, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολο να διαπιστωθούν από τρίτους, είτε ενήλικες του περιβάλλοντος, είτε από ειδικούς επαγγελματίες. Η αδυναμία εντοπισμού των συμπτωμάτων του φαινομένου της παραμέλησης σε ένα παιδί, έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία διαπίστωσης του προβλήματος και της παροχής βοήθειας και καθοδήγησης για την επίλυσή του. Όσον αφορά, τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, είναι δύσκολο να εκδηλώσουν παράπονα για παραμέληση, καθώς έχουν μεγαλώσει με αυτόν τρόπο ζωής, οπότε θεωρούν αυτονόητο ότι όλοι μεγαλώνουν κατά τον ίδιο τρόπο (Bamett et al., 2005).

#### *Παράγοντες κινδύνου (Κοινωνικοί, Οικονομικοί, συναισθηματικοί)*

Οι πιθανότητες θανατηφόρας κακοποίησης είναι αρκετά πιθανές να τις βιώσουν παιδιά μικρής ηλικίας, 0-5 ετών, ενώ είναι πιο απίθανες για παιδιά 14-17 ετών. Παράγοντες που μπορούν να εκθέσουν ένα παιδί στην παραμέληση ή την κακοποίηση είναι η φυλή, η εθνικότητα, καθώς και το οικογενειακό εισόδημα. Οι υπηρεσίες προστασίας παιδιών δείχνουν πως τα ποσοστά θυματοποίησης είναι αρκετά υψηλά σε παιδιά αφροαμερικάνων, τα οποία βιώνουν έντονη κακοποίηση και παραμέληση, σε ένα ποσοστό διπλάσιο έναντι των λευκών παιδιών. Η διαφορά έγκειται πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως είναι η φτώχεια, η πείνα, οι κακές συνθήκες διαβίωσης, καθώς και το χαμηλό επίπεδο, που δεν μπορεί να οδηγήσει σε παρακολούθηση των φαινομένων κακοποίησης ή

παραμέλησης των παιδιών. Ένας άλλος παράγοντας είναι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η οποία φαίνεται να ευθύνεται για την κακοποίηση και παραμέληση παιδιών σε ένα ποσοστό πέντε φορές μεγαλύτερο από την κακοποίηση που εμφανίζεται σε παιδιά που ζουν σε οικογένειες με υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Ανεξαρτήτως των αριθμών και του μεγέθους της κακοποίησης, το συμπέρασμα είναι ότι όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, φυλετικών και εθνοτικών προελεύσεων, αξίζουν μία καλή ανατροφή και το χτίσιμο σχέσεων με τους γονείς τους που να βασίζονται στην ασφάλεια, τη σταθερότητα και την προστασία, καθώς και στην προσφορά των καλύτερων δυνατών συνθηκών επιβίωσης και υγείας (Fortson et al., 2016).

### *Οικογενειακή δομή*

Η οικογενειακή δομή αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση περιστατικών κακοποίησης των παιδιών. Τέτοιες περιπτώσεις «προβληματικών» οικογενειακών δομών περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, μία οικογένεια που είναι μεγάλο το μέγεθός της, μία οικογένεια που έχει διακοπή λόγω προβλημάτων στο γάμο, μία οικογένεια που συμπεριλαμβάνει μη βιολογικούς γονείς στο σπίτι, μία οικογένεια που έχει καταρρεύσει ή στην οποία ασκείται βία μεταξύ των μελών της οικογένειας, μία οικογένεια που παρουσιάζει συχνές αλλαγές στα μέλη του νοικοκυριού. Το ιδανικό περιβάλλον μίας οικογενειακής δομής πρέπει να περιλαμβάνει γονική υγεία και ευεξία (Fortson et al., 2016).

### *Γονείς*

Για τα φαινόμενα κακοποίησης απέναντι στα παιδιά, σε πολλές περιπτώσεις ευθύνονται και οι ίδιοι οι γονείς, οι οποίοι, υπάρχει περίπτωση να παρουσιάζουν προβλήματα σωματικής υγείας, αναπηρίες –σωματικές/γνωστικές/συναισθηματικές-, προβλήματα ψυχικής υγείας ή χαμηλές δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων. Ακόμη, υπάρχει περίπτωση να παρουσιάζουν προβλήματα ψυχικής υγείας, γνωστική εξασθένηση, χαμηλές δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, προσωπικό ιστορικό κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών, χαμηλή αυτοεκτίμηση, συναισθήματα ανασφάλειας, φροντίδα, κατάχρηση γονικής εξουσίας, κατάχρηση αλκοόλ, κατάχρηση ναρκωτικών, προβλήματα σωματικής ανάπτυξης ή ψυχικής υγείας, ενώ μπορεί να παρουσιάζουν και άλλα προβλήματα. Τέτοια προβλήματα μπορεί να είναι η συμμετοχή σε εγκληματικές συμπεριφορές, να εκδηλώνονται με βία ή συγκρούσεις, να επηρεάζονται από κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες (Fortson et al., 2016).



### *Παράγοντες κινδύνου της Κοινότητας και της κοινωνίας*

Οι παράγοντες κινδύνου της Κοινότητας και της κοινωνίας μπορεί να επηρεάζουν σε ένα μεγάλο βαθμό την εκδήλωση κακοποίησης έναντι των παιδιών, ωστόσο δεν συναντώνται πάντα σε όλες τις συνθήκες κακοποίησης ενός παιδιού. Τέτοιοι παράγοντες που προκαλούν κίνδυνο είναι τα υψηλά επίπεδα κοινωνικοοικονομικού μειονεκτήματος, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας, η έλλειψη ή η ανεπαρκής στέγαση, η παροδική ή μη ασφαλής γειτονιά, οι κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές που οδηγούν σε φτώχεια, χαμηλό βιοτικό επίπεδο, αστάθεια ή κοινωνικοοικονομική ανισότητα, η έλλειψη πρόσβασης σε υποστήριξη και κοινωνικές υπηρεσίες, η ελλιπής πρόσβαση στην κοινωνική υποστήριξη, η έλλειψη πρόσβασης σε επαρκείς πόρους σχολείων, οι χαμηλές κοινοτικές κυρώσεις κατά τη σεξουαλικής βίας, τα βλαβερά κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα, η ανοχή βίας μέσα στην κοινότητα, καθώς και οι ανεπαρκείς απαντήσεις σε επίπεδο συστήματος, που μπορεί να οδηγήσουν σε ανεπαρκείς πολιτικές και προγράμματα για την πρόληψη της κακομεταχείρισης παιδιών, της παιδικής πορνογραφίας, της παιδικής πορνείας και της παιδικής εργασίας (Humphreys & Campbell, 2010).

### *Ατομικοί παράγοντες παιδιών*

Συγκρίνοντας τα ποσοστά κακοποίησης παιδιών στο σύνολό τους, προκύπτει ότι θύματα σεξουαλικής κακοποίησης είναι περισσότερα κορίτσια από αγόρια. Στατιστικά στοιχεία, σήμερα, δείχνουν ότι 1 στα 3 κορίτσια μπορεί να κακοποιηθεί σεξουαλικά πριν από την ηλικία των 16 ετών. Περίπου το 90% της κακοποίησης είναι εφικτό να κακοποιηθεί από κάποιον που ήδη γνωρίζει, με το 70% των εν λόγω κακοποιήσεων θα περιλαμβάνει επαφή με τα γεννητικά όργανα. Συγκριτικά, όσον αφορά τα αγόρια, μόλις το 1 στα 7 αγόρια, είναι πιθανό, να έχει κακοποιηθεί σεξουαλικά πριν από την ηλικία των 16 ετών (Doigde et al., 2017).

## **Κεφάλαιο 3<sup>ο</sup> Νομοθετικοί Παράγοντες**

### **Διεθνής νομοθεσία**

Η CAPTA εγκρίθηκε μόλις το 2015 με τη θέσπιση του νόμου για τη δικαιοσύνη για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων και το 2016 από τον νόμο περί περιεκτικότητας για τον εθισμό και την ανάκαμψη του 2016. Η CAPTA ορίζει την κακομεταχείριση παιδιών ως εξής: «Οποιαδήποτε πρόσφατη πράξη ή αποτυχία ενεργεί εκ μέρους ενός γονέα ή

φροντιστή που οδηγεί σε θάνατο, σοβαρή σωματική ή συναισθηματική βλάβη, σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση ή μια πράξη ή αποτυχία δράσης που παρουσιάζει επικείμενο κίνδυνο σοβαρής βλάβης». Ως παιδί ορίζεται κάθε άτομο που δεν έχει συμπληρώσει την ηλικία των 18 ετών και είναι ανήλικος. Ωστόσο, η κάθε πολιτεία ορίζει με νόμο για την προστασία του παιδιού, το όριο ηλικίας των παιδιών για τα θέματα, που αφορούν κακοποίηση (Freeland et al., 2018).

Η Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναγνώρισε πρώτη ότι όλοι έχουν δικαίωμα σε ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες, χωρίς να επιδέχεται καμία διάκριση, ωστόσο η Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Παιδιού προχώρησε, αναγνωρίζοντας ότι τα παιδιά λόγω της σωματικής και πνευματικής τους ανωριμότητας, απαιτούν ειδικές διασφαλίσεις. Ειδικότερα, δημιούργησε την έννοια των «καλύτερων συμφερόντων του παιδιού» ως την πρωτεύουσα σημασία σε κάθε νόμο που θεσπίζεται αναφορικά με τα παιδιά. Το παιδί πρέπει να απολαμβάνει ειδική προστασία και να του δίνεται η ευκαιρία να αναπτυχθεί «σωματικά, διανοητικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά με έναν υγιή και φυσιολογικό τρόπο και σε συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας» (Brown, 2017).

Η UNICEF, η οποία ασχολείται με τα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών, βασίζει τις εργασίες της πάνω στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, γνωστή ως UNCRC, η οποία αποτελεί την πληρέστερη σύμβαση σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών. Το CRC δημιουργεί νέες συνθήκες για τα δικαιώματα των ανθρώπων, αλλά και των παιδιών. Η CRC δεν αποτελεί απλώς μια συνθήκη μη διάκρισης, αλλά αναγνωρίζει ρητά τη διαφορετική μεταχείριση και διαχείριση των παιδιών έναντι των ενηλίκων, ενώ ταυτόχρονα επιβεβαιώνει ότι τα περισσότερα ανθρώπινα δικαιώματα επεκτείνονται στα παιδιά, εκτός κάποιων εξαιρουμένων, όπως το δικαίωμα ψήφου ή γάμου και, επιπλέον, εισάγει νέα δικαιώματα, τα οποία αναγνωρίζουν τη ανάπτυξη των παιδιών καθ' όλη τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Όλα τα δικαιώματα του CRC δεν κάνουν διακρίσεις, ισχύουν το ίδιο για όλα τα παιδιά, αλλά τα επίπεδα προστασίας διαφέρουν ανάλογα το στάδιο της ηλικίας που διανύει ένα παιδί. Το CRC έχει συμβάλει σημαντικά στην παγκόσμια καθοδήγηση και εθνική ανάπτυξη της πολιτικής όσον αφορά τα παιδιά σε όλα τα στάδια ηλικίας και σε όλους τους τομείς της ζωής τους (Lansdown, 2020).

### **Ελληνική νομοθεσία**

Όπως αναφέρει η Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, και στις περιπτώσεις που υπάρχει το δεδομένο της ανηλικότητας, «το παιδί τίθεται σε θεσμικό πλαίσιο ειδικής

προστασίας από τον νομοθέτη, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού απαρτίζεται από πλήθος διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων που δεσμεύουν την Ελλάδα, αλλά και από ένα σύνολο διατάξεων στην εσωτερική έννομη τάξη. Μεταξύ αυτών, ιδιαίτερη θέση κατέχει η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της οποίας η εφαρμογή επιβλέπεται από την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών». Τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, υποχρεώνονται να συντάσσουν Εκθέσεις, όσον αφορά την τήρηση και την εφαρμογή των αναφερομένων δικαιωμάτων και να τις υποβάλουν στην Επιτροπή, η οποία εξετάζει την κάθε Έκθεση ξεχωριστά και, στη συνέχεια, προβαίνει σε παρατηρήσεις και συστάσεις. Όπως προβλέπεται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα κράτη-μέλη της Σύμβασης δεσμεύονται ότι τα παιδιά κάτω των 18 ετών δεν θα επιστρατεύονται στις ένοπλες δυνάμεις, δε θα παίρνουν μέρος σε εχθροπραξίες και ότι σε περίπτωση εθελοντικής κατάταξης, θα υπάρχει συγκατάθεση των γονέων. Επιπλέον, κάθε κράτος μέλος οφείλει να προφυλάσσει και να προστατεύει το παιδί από πράξεις που αφορούν την εμπορία παιδιών, τη γενετήσια εκμετάλλευσή τους, την πώληση οργάνων τους, τη συμμετοχή τους σε καταναγκαστικές εργασίες και την προώθησή τους στην παιδική πορνεία και πορνογραφία. Επιπλέον, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα μέτρα, προκειμένου να διώκονται και να τιμωρούνται αυτοί που διενεργούν τις ανωτέρων πράξεις. Επιπλέον, οφείλουν να συνεργάζονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, προκειμένου να προσδιοριστούν και να αντιμετωπιστούν οι αιτίες που προκαλούν αυτές τις πράξεις και να προσφέρουν αποκατάσταση, ψυχική και σωματική, στα παιδιά – θύματα κακοποίησης (Margolin & Gordis, 2000).

Η Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών, επίσης, κατά τη δράση της κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, προσέθεσε το Πρωτόκολλο, που προέβλεπε την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για γυναίκες και παιδιά. Όσον αφορά ζητήματα παιδικής εργασίας, η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας προβλέπει το κατώτατο όριο ηλικίας για πρόσβαση στην εργασία το 18<sup>ο</sup> έτος. Ενώ σε κάποιες περιπτώσεις είναι δυνατό να επιτραπεί η είσοδος στην εργασία από το 16<sup>ο</sup> έτος, μόνο εάν υπάρχει κατοχύρωση ότι οι νέοι έχουν αποκτήσει εκπαίδευση στον εν λόγω κλάδο, όπου θα ασχοληθούν και χωρίς να βλάπτεται η υγεία τους. Επίσης, στις ηλικίες 13-15 ετών, δύναται να επιτραπεί η εργασία σε παιδιά ηλικίας 13-15 ετών, μόνο εάν υπάρχει κατοχύρωση ότι δεν θα βλάψουν την υγεία και την ανάπτυξή τους, ότι

πρόκειται για ελαφριά μορφή εργασίας, καθώς και ότι δε θα στερηθούν τη φοίτηση και εκπαίδευσή τους. Το άρθρο 182 της Σύμβασης προβλέπει την απαγόρευση σκληρών μορφών εργασίας παιδιών, ενώ προβλέπεται η άμεση δράση για εξάλειψη αυτών των μορφών εργασίας. Κάθε κράτος μέλος οφείλει να πραγματοποιεί προγράμματα δράσης και να προστατεύει τα παιδιά, από την εκμετάλλευσή τους για εργασίας, ενώ ακόμη πρέπει να ακολουθεί προγράμματα κοινωνικής επανένταξης των παιδιών στην κοινωνία, μετά την εκμετάλλευσή τους για εργασία. Επιπλέον, κάθε κράτος μέλος οφείλει να παρέχει δωρεάν εκπαίδευση και σωστή κατάρτιση όσον αφορά τον επαγγελματικό τομέα, αλλά και να μεριμνά για να εντοπίζει τα παιδιά, που δύναται να έχουν εκτεθεί σε κίνδυνο λόγω εργασίας (Margolin & Gordis, 2000).

Το άρθρο 3 της Σύμβασης, ορίζει ως τις «χειρότερες μορφές εργασίας»: α) την πώληση παιδιών και το δουλεμπόριο, την υποχρεωτική εργασία λόγω χρεών, την επιστράτευσή τους και την ανάμιξή τους σε ένοπλη σύρραξη, β) την προαγωγή τους στην πορνεία και την προώθηση πορνογραφικού υλικού, γ) τη χρησιμοποίησή τους για παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών, δ) οποιοσδήποτε εργασίες δύναται να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία, την ασφάλεια ή την ηθική τους. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εγκρίνει, επιπλέον, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τη Σύμβαση περί υιοθεσίας ανηλίκων, που αφορά ρητά το θεσμικό πλαίσιο της υιοθεσίας παιδιών που δεν έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους. Όπως προβλέπει η εν λόγω Σύμβαση, η υιοθεσία λαμβάνει ισχύ αφού εγκριθεί σχετική Απόφαση Δικαστικής ή Διοικητικής Αρχής, κατόπιν συναίνεσης και των δύο γονέων ή αυτών που νόμιμα ασκούν τη γονική μέριμνα (Anagnostopoulos et al., 2016).

Για τα δικαιώματα και τους περιορισμούς της εργασίας, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, στο 2<sup>ο</sup> μέρος του περιλαμβάνει 19 άρθρα που έχουν ως εξής: Άρθρο 1 για το «Δικαίωμα για εργασία», Άρθρο 2 για το «Δικαίωμα για δίκαιες συνθήκες εργασίας», Άρθρο 3 για το «Δικαίωμα για ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας», Άρθρο 4, για το «Δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή», Άρθρο 5 για το «Συνδικαλιστικό δικαίωμα», Άρθρο 6 για το «Δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης», Άρθρο 7 για το «Δικαίωμα των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία», Άρθρο 8 για το «Δικαίωμα των εργαζόμενων γυναικών για προστασία», Άρθρο 9 για το «Δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό», Άρθρο 10 για το «Δικαίωμα για επαγγελματική εκπαίδευση», Άρθρο 11 για το «Δικαίωμα για προστασία της υγείας», Άρθρο 12 για το «Δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια», Άρθρο 13 για το «Δικαίωμα για κοινωνική και

ιατρική αντίληψη», Άρθρο 14 για το «Δικαίωμα για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών», Άρθρο 15 για το «Δικαίωμα των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά για επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή», Άρθρο 16 για το «Δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία», Άρθρο 17 για το «Δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία», Άρθρο 18 για το «Δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος των άλλων Συμβαλλόμενων Μερών», Άρθρο 19 για το «Δικαίωμα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη» (Anagnostopoulos et al., 2016).

Τα παιδιά που έχουν γεννηθεί χωρίς γάμο μεταξύ των γονιών τους, προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς που ισχύει σε αυτές τις περιπτώσεις, η οποία σκοπό έχει να διευθετήσει το ισχύον νομικό καθεστώς, ώστε αυτά τα παιδιά να μη βρεθούν να μην μένουν «ακάλυπτα» τόσο νομικά, όσο και κοινωνικά, σε αντίθεση με τα παιδιά που γεννήθηκαν από νόμιμο γάμο. Αυτό έχει ως στόχο, να μην ισχύουν διαφορετικές νομικές μορφές για τις δύο κατηγορίες και να επικρατεί ισότητα για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως εάν γεννήθηκαν σε νόμιμο γάμο ή όχι. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για «την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους», στόχο έχει να επιλυθούν ζητήματα σχετικά με την επιμέλεια των τέκνων, την προστασία τους, καθώς έχει παρατηρηθεί αύξηση του φαινομένου παράνομης μετακίνησης παιδιών σε παγκόσμιο επίπεδο και πρέπει τέτοια προβλήματα να επιλύονται. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών, έχει ως στόχο να προασπιστούν τα δικαιώματα των παιδιών περί ενημέρωσης συμμετοχής μπροστά στη Δικαστική Αρχή, όταν ένα ζήτημα αφορά τη γονική μέριμνα, την κατοικία, και το δικαίωμα επικοινωνίας με τους γονείς. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, έχει ως σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, καθώς και την προστασία των παιδιών που έχουν αποτελέσει θύματα εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Η πρόληψη αυτού του σοβαρού ζητήματος μπορεί να υλοποιηθεί μέσω προγραμμάτων ενημέρωσης, πρόληψης και παρέμβασης τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ώστε να ενημερωθούν τα παιδιά για τους κινδύνους και για τα δικαιώματα προστασίας τους, τα οποία θα πρέπει να ανταποκρίνονται στο επίπεδο ανάπτυξής τους. Επιπλέον, προβλέπονται προγράμματα ενημέρωσης του ευρέως κοινού, μέσω

εκστρατειών ευαισθητοποίησης, για την ενημέρωση και πρόληψη του φαινομένου (Stobo et al., 2002).

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, αποσκοπεί στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων-θυμάτων και τη διαμόρφωση ενός πλαισίου για τη στήριξη των θυμάτων, την προώθηση ερευνών και ποινικών διώξεων και τη θέσπιση μηχανισμών παρακολούθησης. Ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαφυλάσσει τα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και τις ελευθερίες των ατόμων, προάγει την αρχή της ισότητας, την αλληλεγγύη, τη δικαιοσύνη και την αρχή της νομιμότητας και αναλογικότητας αξιοποιώνων πράξεων, σεβόμενη συνάμα τις παραδόσεις των λαών της Ευρώπης και την εθνική ταυτότητα των Κρατών-Μελών της. Μέσω του Χάρτη, ενισχύεται «η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα από κοινωνικές αλλαγές, την κοινωνική πρόοδο και την επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη (Stobo et al., 2002).

Η Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, η οποία κύρωσε τη Σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας μέχρι 16 ετών και έχει αποσκοπεί στην προστασία του παιδιού από τις επικίνδυνες συνέπειες της παράνομης μετακίνησής του και κράτησής του και στην ενεργοποίηση μηχανισμών για την άμεση επιστροφή του στο κράτος που διαμένει, καθώς επίσης και στην προστασία του δικαιώματος της επικοινωνίας και επιμέλειάς του. Η Σύμβαση της 2ης Οκτωβρίου 1973 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, προβλέπει, βάσει του άρθρου 1, ότι «η παρούσα Σύμβαση εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, συγγένεια, γάμο ή αγχιστεία, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων διατροφής μη νομίμου τέκνου» και βάσει του άρθρου 2, «ρυθμίζει μόνο συγκρούσεις νόμων που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής», ενώ ακόμη προβλέπει την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σχετικών με υποχρεώσεις διατροφής. Η εν λόγω Σύμβαση εφαρμόζεται για τις υποχρεώσεις διατροφής στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων (γάμο κ.α.), αλλά και για τις υποχρεώσεις διατροφής μη νομίμων τέκνων, ανεξάρτητα την ιθαγένεια και την κύρια διαμονή των μελών (Malley-Morrison, 2012).

Η Σύμβαση της 29ης Μαΐου 1993 για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία, αποσκοπεί στη διατήρηση του σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού και της διακρατικής υιοθεσίας και τη διασφάλιση της υιοθεσίας, η οποία έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την προστασία του παιδιού από αρπαγή,

πώληση ή παράνομη διακίνησή του. Η Σύμβαση της 19ης Οκτωβρίου 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών, Ν. 4020/2011, η οποία έχει εφαρμογή σε παιδιά ηλικίας έως 18 ετών και στοχεύει στο να θεσπιστούν μέτρα, μέσω της διεθνούς συνεργασίας, για την προστασία των δικαιωμάτων και της παρουσίας των παιδιών, καθώς και μέσω του καθορισμού του δικαίου που εφαρμόζεται για τη γονική ευθύνη (Malley-Morrison, 2012).

Στην Ελλάδα, το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος προβλέπει «γενικά την ισχύ των διεθνών συμβάσεων και από τις οποίες προκύπτει αναντίρρητα ότι η Σύμβαση έχει τυπική ισχύ υπέρτερη κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, έστω κι αν η τελευταία είναι ειδικότερη ή μεταγενέστερη». Αν και στο Σύνταγμα της Ελλάδος, δεν υπάρχει ρητά κάποιος νόμος σχετικά με την προστασία του παιδιού, είναι δομημένο ένα κανονιστικό πλαίσιο αναφορικά με το παιδί, όπως διαφαίνεται στα εξής άρθρα: Άρθρο 2 παρ.1 για την «προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας», άρθρο 5 παρ. 1 για το «δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας», άρθρο 5 παρ. 2 για την «προστασία της ζωής, της τιμής, της ελευθερίας, χωρίς διακρίσεις, άρθρο 5 παρ. 3 για την «προσωπική ελευθερία», άρθρο 14 παρ. 1 για την «ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης για το παιδί», άρθρο 16 παρ.1 για την «ελευθερία της τέχνης ως αυτοτελές ατομικό δικαίωμα», άρθρο 21 παρ. 1, όπου «τίθεται η παιδική ηλικία υπό την προστασία του κράτους», άρθρο 25 παρ. 1 για την «προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως μέλους του κοινωνικού συνόλου». Το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται τόσο σε διεθνή, όσο και σε ευρωπαϊκά κείμενα και αποτελεί αναφαίρετο και θεμελιώδες δικαίωμα για όλα τα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες. Η μη πραγμάτωση της εκπαίδευσης, κάνει το άτομο ευάλωτο, καθώς δεν αποκτά τις αναγκαίες γνώσεις για να μπορεί να διακρίνει πότε παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματά του. Αντίθετα, η άσκηση του δικαιώματος της εκπαίδευσης αποτελεί το θεμέλιο λίθο για την άσκηση από το ίδιο το άτομο, των ατομικών του δικαιωμάτων και ελευθεριών, των πολιτικών του ελευθεριών, καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών του ελευθεριών. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, το Σύνταγμα καθιστά υποχρεωτική την εννεαετή εκπαίδευση για όλα τα παιδιά (Unicef, 2015).

## **Κεφάλαιο 4<sup>ο</sup> Πρόληψη και Ενημέρωση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης**

Εισαγωγή για την πρόληψη της παιδικής κακοποίησης.

**Τρία** είναι τα επίπεδα της πρόληψης του φαινομένου της κακοποίησης το παιδιών, τα οποία έχουν ως εξής: πρωτογενής πρόληψη, δευτερογενής πρόληψη, τριτογενής πρόληψη. Η ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και η ποιότητα που έχει ένα οικιακό περιβάλλον, μπορούν να βελτιωθούν με την πραγματοποίηση συχνών επισκέψεων στο σπίτι. Ενώ, στην περίπτωση της κακοποίησης ή κακομεταχείρισης των παιδιών στο οικογενειακό περιβάλλον, αυτή μπορεί να αποτραπεί μετά από παρέμβαση της γειτονιάς, η οποία παρέμβαση θα αποτρέψει την κακοποίησή τους σε ένα μεγάλο βαθμό (Παναγοπούλου-Μαράτου, 2000).

Σύμφωνα με την Παναγοπούλου-Μαράτου ο όρος πρόληψη και αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης σημαίνει όλες τις ενέργειες, που σκοπό έχουν να προστατεύσουν το παιδί από πιθανούς ή πραγματικούς παράγοντες που απειλούν την υγεία του από τις βλαβερές συνέπειες τους.

Όταν η βοήθεια αυτή προσφέρεται σε άτομα, οικογένειες, ομάδες που βρίσκονται στο συνηθισμένο περιβάλλον τους, όπως το σπίτι, το σχολείο ή και ο χώρος εργασίας, τότε μιλάμε για πρόληψη μέσα στην ίδια την κοινότητα. Η πρόληψη μπορεί να γίνει από συγκεκριμένους επιστήμονες (κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές κ.τ.λ.), οι οποίοι συγκεντρώνουν ειδικές γνώσεις και δεξιότητες, τις οποίες χρησιμοποιούν στην αντιμετώπιση των αναγκών υγείας. Η πρόληψη αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό της αγωγής υγείας, γι' αυτό το λόγο είναι σκόπιμο να αναφερθούμε πιο αναλυτικά στην προληπτική παρέμβαση, η οποία ακολουθεί τη φυσική εξέλιξη κάθε αρρώστιας συμπεριλαμβανομένου και της παιδικής κακοποίησης - παραμέλησης παιδιών που αναμφισβήτητα θεωρείται μια «παθολόγος κατάσταση» στο ενδοοικογενειακό περιβάλλον και ευρύτερα στο χώρο της κοινότητας. Ο αντικειμενικός σκοπός των προληπτικών προγραμμάτων και παρεμβάσεων είναι να αναχαιτίσουν ή να αναστρέψουν την παθολογική διεργασία, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, προλαβαίνοντας μεγαλύτερη βλάβη (Παναγοπούλου-Μαράτου, 2000).



### **Προστατευτικοί παράγοντες που μπορεί να βοηθήσουν στη μείωση της πιθανότητας κακοποίησης παιδιών (σχετική με παιδιά όλων των ηλικιών)**

Σε όλα τα προγράμματα, που αποσκοπούν στην πρόληψη του φαινομένου της κακοποίησης, διαπιστώνονται πέντε παράγοντες προστατευτικοί, οι οποίοι είναι κοινοί σε όλα τα προγράμματα πρόληψης του φαινομένου τις παιδικής κακοποίησης. Αυτοί οι πέντε παράγοντες έχουν ως εξής: αναπτύσσουν θερπτικές και υποστηρικτικές σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, προσφέρουν υποστήριξη της απόκτησης νέων γνώσεων σχετικά με την ανάπτυξη γονέα και παιδιού, συμβάλλουν στην ενίσχυση της συναισθηματικής ικανότητας των γονέων, συμβάλλουν στην ενίσχυση των κοινωνικών συνδέσεων για τους γονείς και προσφέρουν τη δημιουργία συγκεκριμένων υποστηρίξεων για γονείς και οικογένειες. Επιπλέον, τα προγράμματα πρόληψης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης χρησιμοποιούν τη στρατηγική της επίσκεψης στο σπίτι, καθώς, στις περιπτώσεις των οικογενειών, που είναι επιρρεπείς στην εμφάνιση τέτοιων φαινομένων, αυτές δεν διαθέτουν υψηλό αριθμό πόρων, ενώ συχνά είναι δύσκολη και η προσέγγισή τους. Η έρευνα, παρ' όλα αυτά, δείχνει ότι λιγότερες του 50% των επισκέψεων είναι αποτελεσματικές, με τα προγράμματα να φέρνουν αποτελέσματα μετά την ολοκλήρωση περισσότερων των 12 επισκέψεων και με διάρκεια τουλάχιστον 6 μηνών. Αυτά τα αποτελέσματα των ερευνών υποδεικνύουν ότι είναι αναγκαία η διαπίστωση του χρόνου και των συνεδριών που απαιτούνται, προκειμένου να προσφέρει απτά οφέλη το πρόγραμμα. Μία σημαντική μέθοδος πρόληψης της κακοποίησης είναι η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του κοινού, προκειμένου να λάβει γνώσεις για τη διαπίστωση των συμπτωμάτων ενός τέτοιου φαινομένου, καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του (Prinz, 2016).

### **Τύποι Παρεμβάσεων**

Οι παρεμβάσεις μπορεί να ενέχουν διάφορους τύπους, όπως για παράδειγμα τα προγράμματα στο επίπεδο της εκπαίδευσης, τα οποία, ως επί το πλείστον, εστιάζουν την προσοχή τους στη γνώση της σεξουαλικής κακοποίησης, στην απόκτηση δεξιοτήτων σε προστατευτικές συμπεριφορές, καθώς και στην έννοια της προφύλαξης. Ένα τύπος παρέμβασης, επίσης, αφορά την πρόληψη απαγωγής, ενώ άλλοι τύποι παρεμβάσεων αποσκοπούν γενικότερα στην προστασία των παιδιών και στην ασφάλεια των παιδιών. Τα μέτρα που υιοθέτησαν τα παιδιά, μέσω των προγραμμάτων για την πρόληψη του φαινομένου, ήταν δεξιότητες αυτοπροστασίας, η γνώση της σεξουαλικής κακοποίησης σε συνδυασμό με τρόπους πρόληψης αυτών, η υιοθέτηση προστατευτικών συμπεριφορών, η

διαπίστωση της βλάβης, που προκαλείται από αυτές τις συμπεριφορές κακοποίησης και που εκδηλώνεται ως άγχος ή φόβος για γονείς ή παιδιά, η αποκάλυψη σεξουαλικής κακοποίησης από το ίδιο το παιδί, είτε κατά την παρουσίαση του προγράμματος είτε σε ύστερο χρόνο (Howe et al., 2020).

### **Επιδράσεις Παρεμβάσεων**

Τα προγράμματα που στόχο έχουν την πρόληψη του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης, όπως έχουν επιδείξει οι έρευνες, έχουν αποτελέσματα τόσο στην αποφυγή της επανάληψης της παιδικής κακοποίησης, όσο και τη μείωση φαινομένων άσκησης ανάλογων πράξεων στο μέλλον από τα ίδια τα άτομα που έχουν υποστεί κακοποίηση. Επιπλέον, τα προγράμματα επίσκεψης στο σπίτι και εκτενέστερης φροντίδας, όπως έχει αποδειχθεί, μειώνουν την παραβατικότητα των εφήβων και μειώνουν τα φαινόμενα εμπλοκής των ενηλίκων σε εγκληματικές συμπεριφορές, ενώ συμβάλλουν και στην πρόληψη άλλων μορφών βίας. Τα προγράμματα πρόληψης της κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών εξ' ολοκλήρου σε ένα κράτος, καθορίζουν το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο, βάσει του οποίου θα επιλεγθούν οι ανάλογες στρατηγικές και προσεγγίσεις, που ταιριάζουν καλύτερα στον κάθε πληθυσμό γεωγραφικά. Όσοι ασχολούνται ενεργά με το πρόβλημα και την εμφάνιση του φαινομένου της κακοποίησης στην ίδια τους την κοινότητα, μπορούν να διαλέξουν την εφαρμογή της στρατηγικής που ταιριάζει καλύτερα στην εν λόγω κοινότητα, να συνεργαστούν με αυτήν και να λάβουν αποφάσεις σχετικά με το πώς μπορούν να συνδυαστούν οι στρατηγικές που ταιριάζουν καλύτερα στις εν λόγω περιπτώσεις φαινομένων παιδικής κακοποίησης. Οι στρατηγικές δύνανται να σχετίζονται είτε με την παροχή υπηρεσιών από την πλευρά της δημόσιας υγείας, ο ρόλος της οποίας σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να είναι ηγετικός και σε άλλες περιπτώσεις ρόλου συνεργάτη. Γενικότερα, για την πρόληψη φαινομένων παιδικής κακοποίησης, πρέπει να υπάρχει συμμετοχή και συνεργασία όλων των κλάδων που σχετίζονται και συμμετέχουν στην αντιμετώπιση και καταστολή του φαινομένου. Στις ενότητες που θα ακολουθήσουν, περιγράφονται αναλυτικά οι στρατηγικές που μπορούν να εφαρμοστούν βάσει των στοιχείων για την αποτελεσματικότερη πρόληψη φαινομένων κακοποίησης παιδιών (McKibbin et al., 2020).

## **Κεφάλαιο 5<sup>ο</sup> Η συμβολή του Κοινωνικού λειτουργού στο νηπιαγωγείο**

### **Ορισμός Κοινωνικής Εργασίας**

Ο ορισμός για την Κοινωνική Εργασία όπως αποφασίστηκε από την Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών του Ιουλίου 2014 έχει ως εξής:

«Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους» (ΣΚΛΕ, 2014).

### **Κοινωνική εργασία και παιδική κακοποίηση**

Στην κοινωνική εργασία έχει προκύψει το μεγάλο ερώτημα εάν η στρατηγική πολιτική πρέπει να εστιάσει στην προληπτική προστασία των παιδιών ή στην πρόληψη και αντιμετώπιση των αναγκών των παιδιών. Η διερεύνηση αυτού του ερωτήματος, το οποίο δεν έχει απαντηθεί ακόμα, προκάλεσε πρόβλημα στον τρόπο δράσης των κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις δεν παρακολουθούν τον αντίκτυπο που έχει η φτώχεια, καθώς και όσα αυτή προκαλεί, όπως για παράδειγμα η ανισότητα και η ανικανότητα αντιμετώπισης και εξυπηρέτησης «αναγκών». Ο διαχωρισμός της πρόληψης και της προστασίας είναι ψευδής, καθώς είναι και οι δύο βασικές στρατηγικές, που, ωστόσο, η καθεμία αφορά διαφορετικά ζητήματα. Για παράδειγμα, η στρατηγική της προστασίας μπορεί να γλιτώσει πολλά παιδιά από πιθανές βλάβες, ενώ η αντιμετώπιση αφορά τη διαχείριση μίας ήδη υπάρχουσας κατάστασης, όπου η προσοχή πρέπει να δοθεί στη μη επανάληψη της κακοποίησης. Παρ' ότι είναι λανθασμένη η διάκριση της πρόληψης και της προστασίας, όταν οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίοι εργάζονται σε ένα περίπλοκο τομέα, ο οποίος ωστόσο δέχεται μειωμένη χρηματοδότηση και ελάχιστους πόρους προς επίτευξη των σκοπών του, πολλές φορές δημιουργείται η ανάγκη να τεθούν προτεραιότητες από τους ίδιους τους κοινωνικούς λειτουργούς. Όπως υποστηρίζουν οι μελετητές, ωστόσο, η πρόληψη αποτελεί ένα πιο μακροπρόθεσμο στόχο, ενώ η επέμβαση και η αντιμετώπιση ενός φαινομένου βίας πρέπει να είναι άμεση, καθώς η

προστασία των παιδιών που εκτίθενται σε φαινόμενα κακοποίησης αποτελεί άμεση και αναγκαία πράξη (Todahl et al., 2019).

#### *Ακτιβισμός κακοποίησης παιδιών και ηθικός πανικός*

Υποστηρίζεται ότι ο ακτιβισμός της προστασίας των παιδιών από την κακοποίηση υπερεκτιμά την κλίμακα του προβλήματος, φτάνοντας να δημιουργεί άγχος, φόβο και θύματα. Μάλιστα, αρκετοί είναι οι επικριτές του ακτιβισμού, αρνούμενοι μάλιστα να προβληθούν οι ακτιβιστές από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ή ακόμη και να κάνουν χρήση του όρου «παιδοφιλία», διότι όπως υποστηρίζουν με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένα κλίμα υποψίας και δυσπιστίας. Επίσης, ενώ δεν αρνούνται την κακοποίηση σαν φαινόμενο, θεωρούν ότι είναι υπερβολικές οι ανησυχίες όσον αφορά την κακοποίηση παιδιών και καταλήγουν να βλάπτουν τις σχέσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών. Για πολλούς, μάλιστα, αποτελεί «καταιγίδα πολιτικής σε ένα φλιτζάνι τσαγιού, η οποία είναι άδικο για τους κατηγορούμενους, σπατάλη πόρων διερεύνησης και άλλη μια εισβολή της κρατικής εξουσίας για τον περιορισμό της υπηκοότητάς μας». Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να είναι ρεαλιστές σχετικά με αυτά που μπορούν να επιτύχουν, γιατί, αλλιώς, θα οδηγήσουν σε αποθάρρυνση. Μάλιστα, με τις παρούσες συνθήκες και πρακτικές κοινωνικής εργασίας, η ευρύτερη κοινωνική αλλαγή που μπορεί να επιτευχθεί είναι αμφισβητήσιμη. Με λίγα λόγια, οι ακτιβιστές οραματίζονται κάτι το ιδανικό, κάτι που φαίνεται υπερβολικό και μπορεί να προκαλέσει πιθανές αντιδράσεις (Duckett & Spandler, 2018).

#### **Επιπτώσεις στην κοινωνική εργασία**

Προκειμένου να εφαρμοστούν οι μέθοδοι παρέμβασης από τους κοινωνικούς λειτουργούς, θα είναι αναγκαίο να εντοπιστεί άμεσα και έγκαιρα κάθε ύποπτο περιστατικό για κακοποίηση παιδιών από τις Υπηρεσίες Προστασίας Παιδιών. Οι κοινωνικοί λειτουργοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην παρέμβαση, προκειμένου να προστατευθούν τα παιδιά που εκτίθεται σε περιστατικά κακοποίησης. Πέραν του ρόλου των κοινωνικών λειτουργών, εξετάστηκε και ο ρόλος των δασκάλων, των ιατρών και των ψυχολόγων. Ωστόσο, οι δάσκαλοι τέθηκαν στο επίκεντρο, καθώς είναι αυτοί που έρχονται σε συχνή επαφή με τα παιδιά, βιώνουν την καθημερινότητά τους, οπότε είναι αναγκαίο να λάβουν τις απαραίτητες γνώσεις, προκειμένου να έχουν την δυνατότητα να εντοπίζουν εύκολα τα συμπτώματα που εκδηλώνουν παιδιά που έχουν δεχθεί κακοποίηση ή παραμέληση. Επιπλέον, θα ήταν αποτελεσματικότερο οι κοινωνικοί λειτουργοί να συνεργάζονται με

τους επαγγελματίες του σχολείου, καθώς αυτό θα βοηθήσει, με την προσφορά και των δύο πλευρών, να κατανοηθούν καλύτερα οι ανάγκες των παιδιών και το τι είναι καλύτερο για τα παιδιά (Khanjari et al., 2017).

### **Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού**

Ο πιο πρόσφατος όρος για τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού είναι του έτους 2014, σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία των Κοινωνικών Λειτουργών IFSW (International Federation of Social Workers) και τη Διεθνή Ένωση των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας IASSW (International Association of Schools of Social Work), αναφέρει πως η Κοινωνική Εργασία είναι ένα ακαδημαϊκό πεδίο και εφαρμοσμένο επάγγελμα που προωθεί:

- την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη
- την κοινωνική συνοχή
- την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων.

Στο χώρο της εκπαίδευσης η Κοινωνική Εργασία είναι ένας εξειδικευμένος τομέας, ο οποίος παρέχει μοναδικές γνώσεις και δεξιότητες στο σχολικό σύστημα, σύμφωνα με το “School Social Work Association of America” (2012). Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί θεωρούνται καθοριστικής σημασίας για την προώθηση του σκοπού των σχολείων: να παρέχουν ένα πλαίσιο για τη διδασκαλία, τη μάθηση, καθώς και για την επίτευξη της επάρκειας και της εμπιστοσύνης.

Η σχολική Κοινωνική Εργασία ορίζεται ως μια εξειδικευμένη πρακτική στο ευρύ πεδίο της, καθώς οι σχολικοί Κοινωνικοί Λειτουργοί συμβάλλουν σημαντικά στην προώθηση του σκοπού των σχολείων, δηλαδή παρέχουν ένα πλαίσιο στήριξης στο σχολείο και τους εκπαιδευτικούς για τη διδασκαλία, τη μάθηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενώ ταυτόχρονα προωθούν και τη συνεργασία οικογένειας, σχολείου και κοινότητας.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι αρμόδιοι προκειμένου να αξιολογήσουν σωστά μία κατάσταση κακοποίησης και να επιδείξουν τη σωστή θεραπεία για την εκάστοτε κατάσταση. Η σημασία της θεραπείας και της αξιολόγησης αναδεικνύουν τα επαγγέλματα της κοινωνικής εργασίας ως τα πιο αρμόδια. Είδος κακοποίησης παιδιών αποτελεί και η έλλειψη του συναισθήματος ασφάλειας, καθώς τα παιδιά πρέπει να ζουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον, είτε είναι το σπίτι, είτε είναι το σχολείο, είτε οποιοδήποτε μέρος στο οποίο κινούνται. Η κακοποίηση των παιδιών δεν είναι προσωρινή, αλλά μπορεί να έχει πολύ σοβαρό αντίκτυπο και στη μετέπειτα ζωή τους, γι’ αυτό και πρέπει μέσω προγραμμάτων

να δημιουργηθεί η κοινωνική ευαισθητοποίηση των ατόμων. Και αυτό, διότι πρωτεύοντα ρόλο στην υγιή ανάπτυξη ενός παιδιού έχει η ασφάλεια που νιώθει και όχι οι πράξεις κακοποίησης, που του προκαλούν βλάβες, βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες. Οι μαθητές, λοιπόν, που αποκτούν εξειδίκευση στην κοινωνική εργασία, είναι αναγκαίο να έχουν ως συνιστώσα το ίδιο το παιδί, προκειμένου μέσω της συνεργασίας τους με άλλους φορείς να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες στην κοινωνία για την ανάπτυξη των παιδιών και να εξασφαλίσουν ένα καλό μέλλον για αυτά. Το βασικό εργαλείο των κοινωνικών λειτουργών και, κυρίως, αυτό που εργάζονται στο σχολικό περιβάλλον, θα πρέπει να είναι η παρατήρηση, ειδικά όταν πρόκειται για την ανίχνευση περιστατικών συναισθηματικής κακοποίησης. Επιπλέον, τα σχολεία πρέπει να αναπτύξουν προγράμματα γονικής μέριμνας, τα οποία θα εστιάζουν και θα δίνουν έμφαση ιδιαίτερα στο ρόλο του πατέρα, ενώ ακόμη θα πρέπει να καθιερωθούν οι τεχνικές γονικής μέριμνας και να υιοθετηθούν αυτές από τα δημοτικά σχολεία ως μία διαδικασία πρόληψης των φαινομένων παιδικής κακοποίησης. Τα προγράμματα που θα αναπτυχθούν από τα σχολεία, δύνανται να περιλαμβάνουν διδακτικά θέματα, όπως για παράδειγμα η επικοινωνία και η σημασία της λεκτικής ή μη λεκτικής επικοινωνίας και οι επιπτώσεις που μπορούν να έχουν για τα παιδιά, προκαλώντας τους βλάβες. Με αφορμή τη θεωρία του Gardner για τις πολλαπλές νοημοσύνες, οι γονείς, θα είναι αναγκαίο να διδαχθούν, ότι πρέπει να αποδέχονται κάθε τύπο νοημοσύνης, ότι υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι νοημοσύνης και ότι δεν πρέπει να προβαίνουν σε αρνητικές συγκρίσεις των παιδιών τους σε σχέση με άλλα παιδιά. Οι γονείς, για τη διαχείριση της γονικής μέριμνας, η οποία σε πολλές περιπτώσεις στην καθημερινότητα έχει πολλές πιέσεις, προσφεύγουν σε πολλές περιπτώσεις να επιζητήσουν την υποστήριξη των κοινωνικών συστημάτων που τους πλαισιώνουν, όπως για παράδειγμα στους φίλους και τους συγγενείς. Σε αυτή την περίπτωση, τα δίκτυα γύρω τους πρέπει να είναι σε θέση να τους προσφέρουν την αναγκαία υποστήριξη, ώστε να ανταπεξέλθουν στις πιέσεις της καθημερινότητας της γονικής μέριμνας, ειδικά όταν οι γονικές εμπειρίες είναι δύσκολες (Johnson & James, 2016).

### **Η σημασία της διεπιστημονικής συνεργασίας του Κοινωνικού λειτουργού με τον νηπιαγωγό στο σχολείο**

Στη διεθνή βιβλιογραφία, γίνεται ιδιαίτερος λόγος για τις σχέσεις και τις πτυχές αυτών των σχέσεων που ισχύουν μεταξύ των κοινωνικών λειτουργών, των δασκάλων και των διευθυντών. Οι αναφερόμενες στην βιβλιογραφία, προκλήσεις που έχουν προκύψει

σχετικά με τη σχέση μεταξύ κοινωνικών λειτουργών, δασκάλων και διευθυντών ήταν πολλές, για τις οποίες θα γίνει μία σύντομη ανασκόπηση της έρευνας. Για παράδειγμα, στη βιβλιογραφία προκύπτει το θέμα παρερμηνεύσης από πλευράς των δασκάλων του ρόλου της κοινωνικής εργασίας, καθώς προκύπτει μία αμφιβολία του ρόλου, με αποτέλεσμα να απαιτείται έμμεσα από τους κοινωνικούς λειτουργούς περισσότερος χρόνος, ώστε να ενισχύσουν τον ρόλο τους και να ενισχύσουν τη δύναμη του εαυτού τους έναντι του εκπαιδευτικού προσωπικού, ώστε να μειωθεί η ένταση μεταξύ των δύο πλευρών. Η αμφισβήτηση και παρεξήγηση του ρόλου των κοινωνικών λειτουργών δύναται να προκαλέσει έλλειψη σεβασμού από την πλευρά του εκπαιδευτικού προσωπικού, οι οποίοι οδηγούνται σε σύγκριση με άλλα πρόσωπα μη εκπαιδευτικού προσωπικού, όπως είναι οι σύμβουλοι και οι ψυχολόγοι. Συνέπεια της παραπάνω παρεξήγησης αποτελεί το γεγονός ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί του σχολείου οδηγούνται να αφιερώνουν ιδιαίτερο χρόνο, προκειμένου να γνωρίσουν περαιτέρω λεπτομέρειες για το εκπαιδευτικό σύστημα και τη γραφειοκρατία του (Prinz, 2016).

Αυτή η κίνηση των κοινωνικών λειτουργών μπορεί να έχει διττή σημασία, καθώς από τη μία μπορεί να είναι θετική, και από την άλλη, αμυντική, προκειμένου να μη θεωρηθεί ότι «αποξενώνουν το ίδιο το σύστημα στο οποίο συμμετέχουν». Στη βιβλιογραφία, επίσης, αναδεικνύεται το πρόβλημα του ρόλου της κοινωνικής εργασίας, καθώς, ενώ οι αρμοδιότητες των κοινωνικών λειτουργών είναι καθορισμένες, παρουσιάζονται διαφορές μεταξύ των ίδιων και των στελεχών-διαχειριστών του σχολείου. Για παράδειγμα, τα γεγονότα που έχρηζαν αναφοράς από την πλευρά των κοινωνικών λειτουργών, δεν είχαν την ίδια σημασία αναφοράς από την πλευρά των διαχειριστών. Από τη στιγμή, λοιπόν, που δεν υπάρχει προκαθορισμένο και σαφές πρωτόκολλο, οι κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να συζητήσουν με τους διαχειριστές, προκειμένου να καθορίσουν τα όρια των περιστατικών που χρήζουν αναφοράς. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, οι κοινωνικοί λειτουργοί διαπιστώνουν συχνά ότι οι δάσκαλοι δεν αντιμετωπίζουν τα παιδιά στο σύνολο της ομάδας και της κοινότητας, αλλά βλέπουν μόνο την ακαδημαϊκή τους πλευρά. Αυτή η απουσία από πλευράς των δασκάλων οδηγεί σε μια «άποψη έλλειψης» που έχει ως συνέπεια να «μειώνει την κοινωνική πολυπλοκότητα των προβλημάτων». Οι εκπαιδευτικοί, που έχουν λάβει μέρος σε αυτές τις μελέτες, ανέδειξαν την ανάγκη σαφήνειας των ρόλων των μερών, δηλαδή του ρόλου των εκπαιδευτικών, των κοινωνικών λειτουργών, καθώς και των νομικών υπηρεσιών, που συνιστούν την ομάδα που συμβάλλει στην καλή μεταχείριση των παιδιών και στη δημιουργία ασφάλειας στο σχολικό περιβάλλον. Αυτά τα προβλήματα, παραμένουν ακόμη και σήμερα άλυτα, χωρίς

να έχει δοθεί με σαφήνεια ο ρόλος του κάθε μέρους και τα όρια στην εξουσία. Μεγαλύτερη επιθυμία όλων ήταν να παρουσιαστεί μία βελτιωμένη επικοινωνία των μερών των σχολείων και των νομικών υπηρεσιών, προκειμένου να αποφεύγονται τυχόν απογοητεύσεις ή παρεξηγήσεις. Από την πλευρά τους, οι κοινωνικοί λειτουργοί γνωρίζουν ότι οι ανάγκες της γεφύρωσης μεταξύ όλων των πλευρών ήταν η συναισθηματική πολιτική και οι ανησυχίες που αφορούν την κακοποίηση και την προστασία των παιδιών. Ένα πολυσυζητημένο θέμα ήταν η ανάγκη να εκπαιδευτούν και να εξειδικευθούν πάνω σε αυτά τα ζητήματα οι εκπαιδευτικοί, με τους κοινωνικούς λειτουργούς, ωστόσο, να δείχνουν μεγάλη διάθεση να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που δέχονταν οι εκπαιδευτικοί, έχοντας έντονο το συναίσθημα προσφοράς, εάν τους προσφέρονταν και καλύτεροι και περισσότεροι πόροι για την υλοποίηση των αναγκών. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι βελτιωμένες σχέσεις μεταξύ των σχολείων και των κοινωνικών υπηρεσιών, θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποτελεσματική συνεργασία των πλευρών, καθώς και στην αποτελεσματικότερη προσφορά των κοινωνικών λειτουργών στο εκπαιδευτικό σύστημα (Beddoe et al., 2018).



## **Κεφάλαιο 6 Μεθοδολογία έρευνας**

### **Σκοπός**

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να γίνει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή των νέων δεδομένων σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας και την παρουσία του κοινωνικού λειτουργού στο νηπιαγωγείο για την πρόληψη, ενημέρωση και ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης. Για την εκπόνηση της έρευνας πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση.

### **Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος**

Οι μορφές της παιδικής κακοποίησης στην προσχολική ηλικία και πως ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη, στην παρέμβαση μέσω της συνεργασία των ειδικοτήτων στην σχολική κοινότητα.

### **Μέθοδος**

Η έρευνα για το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, με την αναζήτηση της σχετικής ελληνικής και αγγλικής βιβλιογραφίας.

Η επιλογή των άρθρων έγινε με τα παρακάτω κριτήρια:

- Γλώσσα δημοσίευσης των άρθρων στα Ελληνικά και Αγγλικά.
- Οι μελέτες να είναι ποσοτικές ή ποιοτικές μελέτες, τυχαιοποιημένες ή ελεγχόμενες, ή κοορτής ή συγχρονικές μελέτες.
- Το δείγμα να αφορά άτομα προσχολικής ηλικίας έως 6 ετών , που είχαν υποστεί οποιασδήποτε μορφής κακοποίηση.
- Χρονικά όρια αναζήτησης από το 2010-2020.
- Χώρος διεξαγωγής στο σχολικό πλαίσιο, στο οικογενειακό πλαίσιο και στην ευρύτερη κοινότητα
- Οι χώρες προέλευσης ήταν από Ευρωπαϊκές χώρες και κάποια από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.
- Ελεύθερη πρόσβαση σε όλο το άρθρο.

Συνολικά στην εργασία παρουσιάζονται 57 βιβλιογραφικές αναφορές. Από αυτές αφορούν 46 ξενόγλωσσες μελέτες ενώ οι ελληνόγλωσσες πηγές αφορούν 11.

### **Περιορισμοί της έρευνας**

Οι περιορισμοί της έρευνας αφορούν την αναζήτηση των άρθρων. Για παράδειγμα δεν μπορούσαν να επιλεγθούν άρθρα που παρουσίαζαν ηλικίες παιδιών πάνω από 6 ετών ενώ ήταν πάρα πολλές οι μελέτες που εμφανίστηκαν με τον όρο παιδική κακοποίηση αλλά δεν αφορούσαν παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Επίσης, η διεξαγωγή της έρευνας αφορά μόνο την σχολική κοινότητα και όχι κάποιο άλλο χώρο διεξαγωγής για παράδειγμα νοσοκομεία. Δεν μπορούσαν να επιλεγούν πιλοτικές έρευνες, ούτε έρευνες οι οποίες δεν ήταν δημοσιευμένες. Τέλος, η γλώσσα της δημοσίευσης δεν ήταν στα Ελληνικά και Αγγλικά και δεν αναζητήθηκαν άρθρα που ήταν κάτω από το 2010 και πάνω από το 2020.

### **Αποτελέσματα Έρευνας**

Συνοψίζοντας, από το σύνολο της εργασίας προκύπτει ότι τα παιδιά τείνουν να περνάνε περισσότερο χρόνο με την μητέρα τους και απ' αυτό επηρεάζεται και ο κοινωνικός τους τομέας. Όσον αφορά την επαφή των εκπαιδευτικών με την παιδική κακοποίηση προκύπτει πως οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις για την αντίληψη των συμπτωμάτων που υποδεικνύουν παραμέληση ή κακοποίηση, ωστόσο έχουν καταφέρει βάσει της εμπειρίας να τα ανιχνεύσουν, να τα διαχωρίσουν και να οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι ένα παιδί παραμελείται ή κακοποιείται. Το σημαντικό ερώτημα που έχει προκύψει σε όλη αυτή την αναζήτηση και ανάλυση της παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών είναι το γεγονός εάν η αντίληψη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας που μπορεί να υφίσταται ένα παιδί υπάγεται στις ευθύνες του σχολικού περιβάλλοντος και τις αρμοδιότητες του δασκάλου. Γι' αυτό το λόγο, καθώς και για το ότι είναι μεγάλο το βάρος της ευθύνης, οι δάσκαλοι προσχολικής αγωγής τείνουν να αποστασιοποιούνται από τέτοια φαινόμενα, ιδιαίτερα στην περίπτωση που δυσκολεύονται ακόμα και οι ίδιοι να αντιληφθούν ποιες είναι οι ενδείξεις και τα συμπτώματα που οδηγούν σε φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας. Βάσει των αποτελεσμάτων που έχουν προκύψει από μελέτες, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι δάσκαλοι, λόγω του ενισχυμένου ρόλου τους και καθοριστικού για την ανάπτυξη των παιδιών στην προσχολική υγεία, πρέπει να λαμβάνουν περισσότερες γνώσεις όσον αφορά τα συμπτώματα και τις συμπεριφορές που μπορεί να εμφανίσουν τα παιδιά που υφίστανται ενδοοικογενειακή βία, καθώς οι διευρυμένες γνώσεις πάνω σε αυτό το φαινόμενο, θα τους επιτρέψει να διακρίνουν πιο εύκολα τα συμπτώματα, να εντοπίσουν το πρόβλημα και να το αντιμετωπίσουν.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι αρμόδιοι προκειμένου να αξιολογήσουν σωστά μία κατάσταση κακοποίησης και να επιδείξουν τη σωστή θεραπεία για την εκάστοτε

κατάσταση. Η σημασία της θεραπείας και της αξιολόγησης αναδεικνύουν τα επαγγέλματα της κοινωνικής εργασίας ως τα πιο αρμόδια. Η κακοποίηση των παιδιών δεν είναι προσωρινή, αλλά μπορεί να έχει πολύ σοβαρό αντίκτυπο και στη μετέπειτα ζωή τους, γι' αυτό και πρέπει μέσω προγραμμάτων να δημιουργηθεί η κοινωνική ευαισθητοποίηση των ατόμων. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους κοινωνικούς λειτουργούς θα μπορούσε να αποτελέσει έναν ισχυρό δεσμό που έχει ως στόχο την προφύλαξη και ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης στην προσχολική ηλικία. Η ανάγκη που προκύπτει για την αναγνώριση του ρόλου και τα καθήκοντα του κοινωνικού λειτουργού στο χώρο του σχολείου από τους εκπαιδευτικούς απομακρύνει χρονικά την άμεση παραγωγικότητα και τον κύριο σκοπό της συνύπαρξης αυτών των δύο επιστημών που δεν είναι άλλος από την εκπλήρωση του διδακτικού έργου και της προστασίας των δικαιωμάτων των μαθητών.

Τέλος, το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης, δυστυχώς, αντί να μειώνεται στη σύγχρονη εποχή αυξάνεται και καθημερινά απασχολεί την επικαιρότητα. Τα παιδιά είναι ευάλωτα και αποτελούν ένα εύκολο θύμα στην επιθυμία των ισχυρών να τα εκμεταλλευτούν και να τα πληγώσουν σωματικά και κυρίως ψυχολογικά. Μία σημαντική μέθοδος πρόληψης της κακοποίησης είναι η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του κοινού, προκειμένου να λάβει γνώσεις για τη διαπίστωση των συμπτωμάτων ενός τέτοιου φαινομένου, καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του.

## Κεφάλαιο 7<sup>ο</sup> Συμπεράσματα- Προτάσεις

### Συμπεράσματα

Κατά συνέπεια, έχει σημειωθεί αξιόλογη πρόοδος στον νόμο, την πολιτική και την πρακτική σε πολλές πλευρές για μεγαλύτερη αναγνώριση του δικαιώματος των παιδιών και εφήβων να εκφράζουν απόψεις, οι οποίες θα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη. Ωστόσο, μέχρι σήμερα, υπάρχει ακόμη ένα πολύ μακρύ ταξίδι για να ολοκληρωθεί. Όμως, εκατομμύρια παιδιά, ακόμη και σήμερα, σε όλο τον κόσμο, συνεχίζουν να μην έχουν ευκαιρία να απολαμβάνουν το αίσθημα της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης, αλλά και της εμπιστευτικότητας, ώστε να μιλούν για βία ή κακοποίηση τόσο στη ζωή τους, όσο και στις ζωές των γύρω τους. Αυτά τα παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη, στην καταγγελία, στην αποζημίωση, και αναγκάζονται, για παράδειγμα, σε γάμους χωρίς συγκατάθεση, με την επιφύλαξη νόμων και πολιτικών, που ωστόσο δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα, τα δικαιώματά τους, τα συμφέροντά τους, τις ελπίδες και τις φιλοδοξίες τους (Lansdown, 2020).

Στις περιπτώσεις αυτές, όπου ενθαρρύνεται η συμμετοχή των παιδιών και την εφήβων, αυτή είναι βραχυπρόθεσμη, αποσπασματική και προσφέρεται μόνο σε μία μικρή μερίδα-μειοψηφία παιδιών. Βέβαια, τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί μεγάλη πρόοδος, μέσα από τη δημιουργία συγκεντρωμένων αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την κακοποίηση των παιδιών, καθώς και την πρόληψη της παραμέλησης και της κακοποίησης των παιδιών, μέσω της εκτενούς έρευνας, αλλά και διερεύνησης ύποπτων περιστατικών. Παρ' όλα αυτά, απαιτείται πρόσθετη έρευνα σχετικά με την επέκταση των στρατηγικών πρόληψης και προστασίας για την κακοποίηση των παιδιών, καθώς και έρευνα για τη δημιουργία βάσης στοιχείων σχετικά με τους προστατευτικούς παράγοντες που υπάρχουν σε άτομα, οικογένειες και κοινότητες. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί εκτενής προσοχή στην ανάλυση των παραγόντων κινδύνου, αλλά και των παραγόντων προστασίας.

Το πεδίο του φαινομένου της κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών, θα προχωρήσει, μόνο εάν δοκιμαστούν προγράμματα, για παράδειγμα, σε παιδιά που έχουν γεννηθεί εκτός πεδίου, ή σε παιδιά που ανήκουν σε συγκεκριμένους πληθυσμούς. Επιπλέον, εκτενής έρευνα απαιτείται σχετικά με τις κοινοτικές, κοινωνικές και πολιτικές στρατηγικές και τον αντίκτυπο που μπορεί να έχουν στη μείωση του ποσοστού των φαινομένων κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών, με ταυτόχρονη ανάπτυξη και αύξηση των σταθερών, που αφορούν την ασφάλεια και την εμπιστοσύνη στις σχέσεις των παιδιών και των οικογενειών τους. Τέλος, θα είναι σημαντικό να δοκιμαστεί από τους

ερευνητές η αποτελεσματικότητα των συνδυασμών στρατηγικών, που προβλέπονται για τη μείωση του φαινομένου κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών, που αποτελεί ένα σοβαρό ζήτημα υγείας με μεγάλες συνέπειες για τα παιδιά-μέλη της κοινωνίας. Όλοι έχουμε έννομο συμφέρον να διασφαλίσουμε ότι άλλα παιδιά, όχι μόνο τα δικά μας, έχουν ασφαλείς, σταθερές, ανατρέφοντας σχέσεις και περιβάλλοντα. Απαιτείται, λοιπόν, μία πολυεπίπεδη προσέγγιση της πρόληψης του φαινομένου κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών.

Αυτή η πολυεπίπεδη προσέγγιση θα περιλαμβάνει στρατηγικές, που αφορούν σε πρωτογενή πρόληψη και δευτερογενή πρόληψη της κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών, καθώς και στρατηγικές, που θα αποσκοπούν στη μείωση τόσο των βραχυπρόθεσμων όσο και των μακροπρόθεσμων βλαβών που μπορεί να προκληθούν στα παιδιά που υφίστανται κακοποίηση ή παραμέληση. Υπάρχει ελπίδα ότι πολλοί τομείς, όπως η δημόσια υγεία, η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, η δικαιοσύνη, οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι επιχειρήσεις θα χρησιμοποιήσουν αυτό τον συνδυασμό προσεγγίσεων στις προσπάθειες πρόληψης της κακοποίησης ή της παραμέλησης των παιδιών και των συνεπειών της. Όλες οι παραπάνω στρατηγικές και προσεγγίσεις, υποστηρίζεται από τον τομέα της έρευνας, ότι έχουν τη δυνατότητα να μειώσουν τα φαινόμενα κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών, ενώ, ακόμη, μειώνουν τους παράγοντες κινδύνου κακοποίησης ή παραμέλησης των παιδιών.

Για την υλοποίηση του συνδυασμού των τεχνικών, βασικό ρόλο ενέχουν η παρακολούθηση και η αξιολόγηση των περιστατικών. Τέλος, η πολιτική, οι κανόνες και οι στρατηγικές συμβάλλουν ενεργά στην καθοδήγηση της δημιουργίας γειτονιών και κοινοτήτων, όπου θα καλλιεργείται το αίσθημα της ασφάλειας για την υγιή ανάπτυξη των παιδιών (Fortson et al., 2016).

### **Προτάσεις**

Στο πρώτο στάδιο, προτείνεται η παρακολούθηση των γονέων, καθώς η επίγνωση των παιδιών για τα χαρακτηριστικά ενός κακοποιητή είναι η καλύτερη άμυνά τους. Οι γονείς, οι δάσκαλοι και όλοι οι ενήλικες που περιβάλλουν τα παιδιά, πρέπει να τους δημιουργούν το συναίσθημα ότι μπορούν να τους εμπιστευτούν, προκειμένου να μπορούν τα παιδιά να μοιραστούν τις ανησυχίες τους, τις σεξουαλικές εξελίξεις ή τις επιθέσεις, που μπορεί να δεχθούν. Αυτή η καλλιέργεια της εμπιστοσύνης, θα βοηθήσει στην αποφυγή πιο σοβαρών περιστατικών κακοποίησης των παιδιών. Οι γονείς θα πρέπει να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή σε ενήλικες που εκδηλώνουν υπερβολικό ενδιαφέρον για τα παιδιά, θα πρέπει να ρωτούν τα παιδιά τους τι συνέβη στο νηπιαγωγείο, στο σχολείο ή στο στρατόπεδο, ενώ

ακόμη θα πρέπει να αφιερώσουν χρόνο για να ακούσουν τα παιδιά τους, να συζητήσουν μαζί τους, καθώς και να τα συμβουλευθούν και να τα καθοδηγήσουν. Οι γονείς πρέπει να αντιληφθούν ότι είναι αυτοί που περνούν τον περισσότερο χρόνο με τα παιδιά, στα οποία πρέπει να το επικοινωνήσουν, εξηγώντας τους το γιατί.

Η αλληλεπίδραση με παιδιά δεν είναι εύκολη, ειδικά όταν πρόκειται για ευαίσθητα θέματα, όπως η κακοποίηση, ωστόσο η καλή επικοινωνία με τα παιδιά μπορεί να δημιουργήσει αυτοπεποίθηση στα ίδια, να μειωθεί το άγχος στη σχέση και στην επικοινωνία μεταξύ γονέων και παιδιών, καθώς και να χτιστεί σταδιακά η κατανόηση των παιδιών από τους γονείς, η οποία κατανόηση μπορεί να προέλθει μόνο μέσα από ειλικρινές, φιλικές και πρόσωπο-με-πρόσωπο σχέσεις. Οι γονείς καλούνται να επικροτήσουν τις προτάσεις των παιδιών, να γελάσουν με τα αστεία τους, να τους διδάξουν τη λήψη αποφάσεων, να τους καλλιεργήσουν το αίσθημα ευθύνης, να ενθαρρύνουν το παιδί τους να τους εξηγήσει γιατί έκανε την οποιαδήποτε επιλογή, καθώς και να συμβάλουν στην ενίσχυση κατανόησης των αξιών του. Επίσης, θα ήταν προτιμότερο, οι γονείς να κάνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις σχετικά με την αλλαγή των μοτίβων των παιδιών, όπως το να αποφεύγουν συγκεκριμένους ανθρώπους ή μέρη. Οι γονείς, ακόμη, καλούνται να διδάξουν στα παιδιά τους την αξία της ειλικρίνειας, να χαμογελάνε, να βοηθάνε τα παιδιά να αναγνωρίζουν τα προβλήματα και τις εναλλακτικές λύσεις, να τα βοηθάνε να επιλύουν τυχόν δυσλειτουργίες, να παίρνουν στα σοβαρά αυτά που λένε τα παιδιά, να σέβονται τις απολαύσεις και τα προβλήματά τους, να αισθάνονται τυχόν επιτυχία ή αποτυχία των παιδιών. Όταν ένα παιδί φτάσει στο σημείο να μοιραστεί το «μυστικό» της κακοποίησης, η πρώτη αντίδραση του γονέα θα συμβάλει σημαντικά στην παροχή βοήθειας. Σε περίπτωση που ένα παιδί έχει κακοποιηθεί, αυτό που προτείνεται στο γονέα είναι να μην πανικοβληθεί, να μην αντιδράσει υπερβολικά, να μην απορρίψει το παιδί, να μην το κάνει να αισθανθεί ότι ήταν μία παρεξήγηση από την πλευρά του, να του προσφέρει τη διαβεβαίωση ότι δεν έχει ευθύνη για αυτό που συνέβη, να του δείξει την εκτίμησή του, αλλά να μην του κάνει νευρικά επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις.

Όσον αφορά τη θέση των δασκάλων, σε αυτούς προτείνεται να δείχνουν ευαισθησία στην ωριμότητα των μαθητών, καθώς και να επιδεικνύουν συναισθηματική προθυμία όσον αφορά την ενασχόληση με την κακοποίηση των παιδιών. Για την πρόληψη των φαινομένων κακοποίησης, δεν αρκεί απλά η ενημέρωση, αλλά προτείνεται και η ενημέρωση για τις υγιείς συμπεριφορές. Οι δάσκαλοι πρέπει να προσπαθήσουν να ενθαρρύνουν τους μαθητές να υιοθετήσουν τις στρατηγικές πρόληψης και να συζητήσουν τέτοια ζητήματα τόσο με την ίδια την οικογένειά τους, όσο και με τους φίλους τους. Τα

περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών θα μειωθούν μόνο μέσα από τη συνεργασία των σχολείων με την κοινότητα.

Οι δάσκαλοι πρέπει να βοηθήσουν τα παιδιά να καταλάβουν ποιες είναι οι καλές, ποιες οι κακές και ποιες οι ανάμεικτες συμπεριφορές, να τα βοηθήσουν να προσδιορίσουν τα ιδιωτικά σημεία του σώματος, να τους ενημερώσουν για το δικαίωμα να λένε όχι σε οποιονδήποτε τους αγγίζει με τρόπο που τους κάνει να αισθάνονται άβολα ή αμήχανα, αλλά και να τους ενημερώσουν για τα πρόσωπα στα οποία θα πρέπει να απευθυνθούν τα παιδιά και να μοιραστούν τέτοια περιστατικά. Επιπλέον, θα πρέπει να αναπτυχθούν από τους εκπαιδευτικούς ιστορίες, για να γίνουν πιο κατανοητά αυτά που λένε στα παιδιά, με γλώσσα, η οποία θα είναι προσαρμοσμένη στην κάθε ηλικία, προκειμένου να επικοινωνήσουν το μήνυμα σωστότερα και ορθότερα, ώστε να γίνει κατανοητό από τα ίδια τα παιδιά. Το λεξιλόγιο, που προτείνεται σε γονείς και δασκάλους, ώστε να μεταφέρουν σωστά και ορθά το μήνυμα έχει ως εξής: «Πείτε Όχι με δυνατή φωνή», «Φύγε σε ένα ασφαλές μέρος», «Πείτε σε έναν ενήλικο που μπορείτε να εμπιστευτείτε».

Η προάσπιση της ασφάλειας και η πρόληψη κακοποίησης των παιδιών θα πρέπει να αναπτυχθεί ως μία συνεχής προσπάθεια, ώστε να δίνονται στους μαθητές οι απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, που απαιτούνται για τα μέλη της κοινωνίας. Τα προγράμματα πρόληψης κακοποίησης πρέπει να συμπεριληφθούν σε έναν οδηγό προγράμματος σπουδών, ο οποίος θα είναι διαθέσιμος για όλους τους εκπαιδευτικούς, ώστε να τον χρησιμοποιήσουν στη διαδικασία ενημέρωσης των μαθητών για την πρόληψη της κακοποίησης των παιδιών. Οι καθηγητές θα πρέπει να έχουν κίνητρα, ώστε να αναπτύξουν περαιτέρω το εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο αφορά το εν λόγω λεπτό και ευαίσθητο ζήτημα. Τέτοιες ενέργειες θα αυξήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες των μαθητών, προκειμένου να γίνουν μέλη της κοινωνίας και να προασπίζονται την ασφάλεια μέσα σε αυτή (Ain, 2017).

Τα τελευταία 30 χρόνια, έχουν γίνει μεγάλες επενδύσεις τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, προκειμένου τα παιδιά να εισακούονται στους μεγαλύτερους, να αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα να μιλήσουν, καθώς και να ασκούν τα δικαιώματά τους, τα οποία θα γίνονται αποδεκτά και σεβαστά από τους ενήλικες. Η ακρόαση των παιδιών από τους ενήλικες δεν είναι μόνο σωστή, αλλά και απαραίτητη, ώστε να ενισχυθεί η προστασία τους από φαινόμενα βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Μόνο μέσα από το άκουσμα και την κατανόηση αυτών που λένε τα παιδιά, οι ενήλικες μπορούν να καταλάβουν τον αντίκτυπο της βίας στη ζωή και την ανάπτυξη κατάλληλων απαντήσεων. Εάν τα παιδιά νιώσουν ότι έχουν το δικαίωμα και, τελικά, μιλήσουν για τη

βία ή την κακοποίηση που δέχτηκαν ή συνεχίζουν να δέχονται, μόνο τότε θα σταματήσει η ατιμωρησία όσων προσπαθούν να βλάψουν τα παιδιά. Η ορθή συμμετοχή στην ανάπτυξη των παιδιών είναι και θεμελιώδης για τα αισθήματα της αξιοπρέπειας, της αυτοεκτίμησης και της αποτελεσματικότητας, ενώ αποτελεί μία ζωτικής σημασίας διάσταση για την προστασία τους από την κακοποίηση. Ωστόσο, σε πολλές χώρες του κόσμου, η υλοποίηση αυτής της ιδέας βρίσκει εμπόδια, με αποτέλεσμα να απαιτείται πλέον μία περαιτέρω επένδυση, μέσω της θέσπισης μέτρων, τα οποία θα είναι ικανά να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για όλα τα παιδιά, χωρίς καμία διάκριση. Αυτή η θέσπιση μέτρων μπορεί να οδηγήσει παιδιά που ζουν στο περιθώριο, όπως παιδιά με αναπηρίες ή παιδιά προερχόμενα από περιθωριοποιημένες κοινότητες, να προασπίσουν τα δικαιώματά τους και να μη δεχθούν καμία παραβίαση ή καταπάτηση αυτών των δικαιωμάτων τους (Lansdown, 2020).



## Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ain E. N. (2017) *Prevention of Child Abuse Through Awareness and Curriculum Design*. David Publishing: Pakistan.

<https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/58ae9b3a84b0c.pdf>

[πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2020]

Anagnostopoulos, D. C., Triantafyllou, K., Xylouris, G., Bakatsellos, J., & Giannakopoulos, G. (2016) *Migration mental health issues in Europe: the case of Greece*. *European child & adolescent psychiatry*. 25 (1), 119-122.

Barnett, O., Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (2005) *Family violence across the lifespan: An introduction*. Sage Publications, Inc.

Beddoe, L., de Haan, I., & Joy, E. (2018) *'If you could change two things': Social workers in schools talk about what could improve schools' responses to child abuse and neglect*. *Aotearoa New Zealand Social Work*. 30 (1), 45-57.

<https://anzswjournal.nz/anzsw/article/view/420> [πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2020]

Bibou-Nakou, I., & Markos, A. (2017). Greek teachers' experience and perceptions of child abuse/neglect. *Advances in school mental health promotion*, 10 (4), 265-282.

[https://www.researchgate.net/profile/Angelos\\_Markos2/publication/317167464\\_Greek\\_teachers\\_experience\\_and\\_perceptions\\_of\\_child\\_abuse\\_neglect/links/59cffe9b4585150177ee2454/Greek-teachers-experience-and-perceptions-of-child-abuse-neglect.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Angelos_Markos2/publication/317167464_Greek_teachers_experience_and_perceptions_of_child_abuse_neglect/links/59cffe9b4585150177ee2454/Greek-teachers-experience-and-perceptions-of-child-abuse-neglect.pdf)

Blakey, J. M., Glaude, M., & Jennings, S. W. (2019). School and program related factors influencing disclosure among children participating in a school-based childhood physical and sexual abuse prevention program. *Child abuse & neglect*, 96, 104092.

[https://www.researchgate.net/profile/Maurya\\_Glaude/publication/335206945\\_School\\_and\\_program\\_related\\_factors\\_influencing\\_disclosure\\_among\\_children\\_participating\\_in\\_a\\_school-](https://www.researchgate.net/profile/Maurya_Glaude/publication/335206945_School_and_program_related_factors_influencing_disclosure_among_children_participating_in_a_school-based_childhood_physical_and_sexual_abuse_prevention_program/links/5d56a4d545851545af470e1d/School-and-program-related-factors-influencing-disclosure-among-children-participating-in-a-school-based-childhood-physical-and-sexual-abuse-prevention-program.pdf)

[\\_program\\_related\\_factors\\_influencing\\_disclosure\\_among\\_children\\_participating\\_in\\_a\\_school-](https://www.researchgate.net/profile/Maurya_Glaude/publication/335206945_School_and_program_related_factors_influencing_disclosure_among_children_participating_in_a_school-based_childhood_physical_and_sexual_abuse_prevention_program/links/5d56a4d545851545af470e1d/School-and-program-related-factors-influencing-disclosure-among-children-participating-in-a-school-based-childhood-physical-and-sexual-abuse-prevention-program.pdf)  
[based\\_childhood\\_physical\\_and\\_sexual\\_abuse\\_prevention\\_program/links/5d56a4d545851545af470e1d/School-and-program-related-factors-influencing-disclosure-among-children-participating-in-a-school-based-childhood-physical-and-sexual-abuse-prevention-program.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Maurya_Glaude/publication/335206945_School_and_program_related_factors_influencing_disclosure_among_children_participating_in_a_school-based_childhood_physical_and_sexual_abuse_prevention_program/links/5d56a4d545851545af470e1d/School-and-program-related-factors-influencing-disclosure-among-children-participating-in-a-school-based-childhood-physical-and-sexual-abuse-prevention-program.pdf)

Brown, A. J. (2017) *Protection from child emotional abuse in family law parenting matters over two regimes of the Family Law Act 1975 (Cth): Policy, legislation and judicial reasoning*. Doctoral dissertation, Queensland University of Technology.

[https://eprints.qut.edu.au/112815/2/Amanda\\_Brown\\_Thesis.pdf](https://eprints.qut.edu.au/112815/2/Amanda_Brown_Thesis.pdf) [πρόσβαση 3 Σεπτεμβρίου 2020]

Butte, N. F., Puyau, M. R., Wilson, T. A., Liu, Y., Wong, W. W., Adolph, A. L., & Zakeri, I. F. (2016) *Role of physical activity and sleep duration in growth and body composition of preschool-aged children. Obesity*, 24 (6), 1328-1335.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/oby.21489> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2020]

Γιωτάκος, Ο. και Πρεκατέ, Β. (2005) *ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΓΟΝΕΩΝ για την Ανίχνευση της ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ*. Εκδόσεις: ΒΗΤΑ

Corby, B., *Child abuse*. (2005) Open university press.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/car.998> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2020]

Doidge, J. C., Higgins, D. J., Delfabbro, P., & Segal, L. (2017) *Risk factors for child maltreatment in an Australian population-based birth cohort. Child Abuse & Neglect*, 64, 47-60.

<https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1535198/1/Doidge%20et%20al.%20%282017%29%20Risk%20factors%20for%20child%20maltreatment%20in%20an%20Australian%20population-based%20birth%20cohort%20%28accepted%20manuscript%29.pdf> [πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2020]

Dordića, V., Tubića, T., & JaNšića, D. (2016) *The relationship between physical, motor, and intellectual development of preschool children. Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 3-7.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S18770428163134777> [πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2020]

Duckett, N., & Spandler, H. (2018) *Radically seeking social justice for children and survivors of abuse. Critical and Radical Social Work*, 6 (1), 77-92.

<http://clouk.uclan.ac.uk/21880/1/21880%20CRSW%20Liz%20Davies%20pre-publication%20version.pdf>

[πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2020]

Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T., & Matos, P. M. (2016) *Preschool children's prosocial behavior: The role of mother-child, father-child and teacher-child relationships. Journal of Child and Family Studies*, 25 (6), 1829-1839.

<https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/90680/3/111225.1.pdf> [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2020]

- Fortson, B. L., Klevens, J., Merrick, M. T., Gilbert, L. K., & Alexander, S. P. (2016) *Preventing child abuse and neglect: A technical package for policy, norm, and programmatic activities*.  
[https://www.governor.wa.gov/sites/default/files/documents/BRCCF\\_20160614\\_ReadingMaterials\\_can-prevention-technical-package.pdf](https://www.governor.wa.gov/sites/default/files/documents/BRCCF_20160614_ReadingMaterials_can-prevention-technical-package.pdf) [πρόσβαση 26 Σεπτεμβρίου 2020]
- Freeland, M., Easterling, T., Reiner, K., & Amidon, C. (2018) *Prevention and Treatment of Child Maltreatment--The Role of the School Nurse*. Position Statement. National Association of School Nurses.  
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED595180.pdf> [πρόσβαση 28 Σεπτεμβρίου 2020]
- Garbarino, J. & Plantz, M.C. (2017) *Child abuse and juvenile delinquency: What are the links?. In Troubled youth, troubled families*, Routledge, (pp. 27-40).
- Giardino, P. A., Giardino, R. E & Lyn A. M. (2019) *A Practical Guide to the Evaluation of Child Physical Abuse and Neglect* (Third Edition). USA: Springer Publishing Company.  
<https://dl.uswr.ac.ir/bitstream/Hannan/32541/1/9783030006341.pdf#page=393> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2020]
- Howe, T. R., Knox, M., Altafim, E. R. P., Linhares, M. B. M., Nishizawa, N., Fu, T. J., ... & Pereira, A. I. (2017) *International child abuse prevention: insights from ACT Raising Safe Kids*. *Child and Adolescent Mental Health*, 22 (4), 194-200.
- Humphreys, J., & Campbell, J. C. (Eds.). (2010) *Family violence and nursing practice*. Springer Publishing Company.
- Johnson, E. J., & James, C. (2016) *Effects of child abuse and neglect on adult survivors*. *Early child development and care*, 186 (11), 1836-1845.  
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004430.2015.1134522?journalCode=gecd20> [πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2020]
- Καλλινικάκη, Θ. (2008) *Κοινωνική Εργασία Εισαγωγή στην θεωρία και πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Karadag, S. Ç., Sönmez, S., & Dereobalı, N. (2015) *An investigation of preschool teachers' recognition of possible child abuse and neglect in Izmir, Turkey*: *Journal of interpersonal violence*, 30 (5), 873-891. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24928252/> [πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2020]
- Κατσαούνη, Μ. (2012) *Child abuse- an intergenerational comparison study*. Αθήνα: Μέθεξις.

- Khanjari, S., Modabber, M., Rahmati, M., & Haghani, H. (2017) *Knowledge, attitudes and practices among parents of school-age children after child sexual abuse prevention education*. *Iran Journal of Nursing*, 29 (104), 17-27.
- Kleinman, P.K. ed. (2015) *Diagnostic imaging of child abuse*. Cambridge University Press.
- Κόσσυβα, Α. (2015). Κακοποίηση ανήλικων παιδιών: πρόληψη, ενημέρωση και προγράμματα παιδικής προστασίας στην Ελλάδα. [http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/13003/SDO\\_DMYP\\_00987\\_Medium.pdf?sequence=1](http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/13003/SDO_DMYP_00987_Medium.pdf?sequence=1) [πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2020]
- Lansdown, G. (2020) *Strengthening child agency to prevent and overcome maltreatment*. *Child Abuse & Neglect*, 104398. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2020-03/1-s2.0-S0145213420300533-main.pdf> [πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2020]
- Loseke, D. R., Gelles, R. J., & Cavanaugh, M. M. (Eds.). (2005) *Current controversies on family violence*. Sage.
- Malley-Morrison, K. (Ed.). (2012) *International perspectives on family violence and abuse: A cognitive ecological approach*. Routledge.
- Margolin, G., & Gordis, E. B. (2000) *The effects of family and community violence on children*. *Annual review of psychology*, 51 (1), 445-479.
- Manigo, C., & Allison, R. (2017) *Does Pre-School Education Matter? Understanding the Lived Experiences of Parents and Their Perceptions of Preschool Education*. *Teacher Educators' Journal*, 10, 5-42. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1138778.pdf> [πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020]
- McDonald, K. C. (2007) *Child abuse: approach and management*. *American family physician*, 75 (2), 221-228.
- McKibbin, G., & Humphreys, C. (2000) *Future directions in child sexual abuse prevention: An Australian perspective*. *Child Abuse & Neglect*, 104422.
- Michelaki, E., & Bournelli, P. (2016) *The Development of Bodily-Kinesthetic Intelligence through Creative Dance for Preschool Students*. *Journal of Educational and Social Research*, 6 (3), 23. <https://www.mcser.org/journal/index.php/jesr/article/download/9483/9153> [πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2020]

Münger, A. C., & Markström, A. M. (2018) *Recognition and identification of children in preschool and school who are exposed to domestic violence*. *Education Inquiry*, 9 (3), 299-315. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/20004508.2017.1394133>

[πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2020]

World Organization Health (W.H.O). (2016) *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*.

[https://www.who.int/violence\\_injury\\_prevention/violence/global\\_campaign/en/chap3.pdf](https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf)

[πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2020]

Παναγοπούλου, Π. (2007) *Παιδική Κακοποίηση*. Ελλάδα-Βουλγαρία: Interreg.

<http://www.experimentalphysiology.gr/UserFiles/Research/child%20abuseLO.pdf>

[πρόσβαση 3 Σεπτεμβρίου 2020]

Πανοπούλου – Μαράτου, Ο. (2000) *Παιδί, Επιστήμη και Ψυχανάλυση*, σελ. 17-46, Αθήνα :Εκδόσεις Καστανιώτη.

Πανοπούλου – Μαράτου, Ο. (2000) *Παιδί, Επιστήμη και Ψυχανάλυση*, σελ. 151-189, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1985) *Εξελικτική Ψυχολογία (Τόμος 2ος: Προσχολική Ηλικία)*. Αθήνα: Παρασκευόπουλος, Ν.

Ρορωνα Ι. Ε. (2016) *Primary Prevention of Child Abuse in the Family in the Context of a Preschool Educational Organization*. *Procedia, Social and behavioral Sciences*. Elsevier: Russia.

[https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042816313908/pdf?md5=c76af012982c8a6d2a9ccc8bd368ac0d & pid=1-s2.0-S1877042816313908-main.pdf & \\_valck=1](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042816313908/pdf?md5=c76af012982c8a6d2a9ccc8bd368ac0d & pid=1-s2.0-S1877042816313908-main.pdf & _valck=1)

[πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2020]

Prinz, R. J. (2016) *Parenting and family support within a broad child abuse prevention strategy: Child maltreatment prevention can benefit from public health strategies*. *Child abuse & neglect*, 51, 400. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4871147/>

[πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2020]

Radford, L., Corral, S., Bradley, C., Fisher, H., Bassett, C., Howat, N., & Collishaw, S. (2011) *Child abuse and neglect in the UK today*.

Simon, J., Luetzow, A. & Conte, J. (2020) *Thirty years of the convention on the rights of the child: Developments in child sexual abuse and exploitation*. United States: Joshua

- Center on Child Sexual Abuse at the University of Washington. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213420300545> [Downloaded: 28 March 2020]
- Slavin, R. E. (2006) Εκπαιδευτική Ψυχολογία θεωρία και πράξη. (Κ. Μ. Κόκκινος, Επιμ., & Ε. Εκκεκάκη, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Stobo, J. D., Salmon, M. E., & Cohn, F. (Eds.) (2002) *Confronting chronic neglect: The education and training of health professionals on family violence*. National Academies Press.
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος. (2014) *Ο ορισμός της κοινωνικής εργασίας*. <https://www.skle.gr/index.php/el/2015-01-15-06-55-22/2015-01-15-06-57-24> [πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2020]
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος. (2014) *Ο ορισμός της κοινωνικής εργασίας*. <https://www.skle.gr/index.php/el/2015-01-15-06-55-22/2015-01-15-06-57-24> [πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2020]
- Teresi, A. J., Burnes, D., Skowron A. E., Dutton A. M., Mosqueda, L., Lachs, S. M. & Pillemer, K. (2016) State-of-the-science on prevention of elder abuse and lessons learned from child abuse and domestic violence prevention: Toward a conceptual framework for research. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5793866> [πρόσβαση 27 Νοεμβρίου 2020]
- Todahl, J. L., Brown, T., Barkhurst, P., Maxey, V., & Simone, A. (2019) *Pathways to child abuse prevention: seeking and embedding public opinion*. Journal of interpersonal violence, 0886260519845714.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2014) *Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2014 - Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά*. [https://www.researchgate.net/publication/317056784\\_Ekthese\\_UNICEF\\_E\\_Katastase\\_ton\\_Paidion\\_sten\\_Ellada\\_2017\\_Ta\\_paidia\\_tes\\_krises](https://www.researchgate.net/publication/317056784_Ekthese_UNICEF_E_Katastase_ton_Paidion_sten_Ellada_2017_Ta_paidia_tes_krises) [πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2020]
- United Nations Children's Fund, Division of Data, Research and Policy (2014) *Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children*. Available at: [http://files.unicef.org/publications/files/Hidden\\_in\\_plain\\_sight\\_statistical\\_analysis\\_EN\\_3\\_Sept\\_2014.pdf](http://files.unicef.org/publications/files/Hidden_in_plain_sight_statistical_analysis_EN_3_Sept_2014.pdf) [Downloaded: 26 Μαρτίου 2020]
- Yoleri, S. (2014) *Preschool children's school adjustment: indicators of behaviour problems, gender, and peer victimisation*. International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education, pp. 1-11.

Yoleri, S. (2014) *The predictive effects of the behaviour problem variables on peer victimisation in preschool children. Early Child Development and Care*, 184, pp. 1447–1457.

Wright, R., Powell, M. B., & Ridge, D. (2006) *Child abuse investigation. Policing: an international journal of police strategies & management*.

Zeanah, C. H., & Humphreys, K. L. (2018) *Child abuse and neglect. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 57 (9), 637-644.





## Παράρτημα

### Ενημερωτικά Φυλλάδια και Εκστρατείες κατά της «Παιδικής Κακοποίησης»

#### ΈΝΑ στα ΠΕΝΤΕ





### ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ο Δήμος Αργους-Μυκηνών  
σε συνεργασία με την  
Κοινωφελή Επιχείρηση Δήμου Αργους-Μυκηνών  
(Κ.Ε.Δ.Α.-Μ.)  
και τις Σχολικές Επιτροπές Πρωτοβάθμιας και  
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης  
Δήμου Αργους-Μυκηνών

διοργανώνουν  
την Παρασκευή 8 Φεβρουαρίου 2019  
και ώρα 19.00

στην Αίθουσα Τέχνης και Πολιτισμού  
Μέγας Αλέξανδρος

την ενημερωτική εκδήλωση με θέμα:

**«Πρόληψη  
της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης»**

Θα μιλήσουν:

**Έλενα Ράπτη**, Βουλευτής Α΄ Θεσσαλονίκης,  
Συντονίστρια της εκστρατείας «ΕΝΑ στα ΠΕΝΤΕ»  
για τον τερματισμό της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης  
του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα  
**Ευφροσύνη Παναγιωτοπούλου**, Εισαγγελέας  
Πρωτοδικών Ναυπλίου

Εισόδος ελεύθερη



*Εταιρία Κατά της Κακοποίησης του Παιδιού «Eliza»*





**Φωταγωγήθηκε το κτίριο της Ελληνικής Βουλής την «Παγκόσμια Ημέρα κατά της Παιδικής Κακοποίησης» για το 2020.**






### Όλα για το παιδί

Εάν υπάρχουν υποψίες για περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης, μπορείτε να απευθυνθείτε..

-  Στις τοπικές αρχές, στο Κέντρο της Άμεσης Δράσης (100).
-  Στο χαμόγελο του παιδιού μέσω της Ευρωπαϊκής Γραμμής Υποστήριξης Παιδιών «116111».
-  Στην τηλεφωνική γραμμή SOS «1056»
-  Σε Υπηρεσίες Πρόνοιας.

Είναι υποχρέωσή μας να κρατάμε τα παιδιά ασφαλή. Όλα τα παιδιά, χωρίς καμία εξαίρεση!



Φοιτά για το παιδί



**Σταμάτησε την παιδική  
κακοποίηση**

**Τηλεφώνησε**

ΧΑΜΟΓΕΛΟ  
ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ  
**1056**  
24 ΩΡΕΣ  
ΧΩΡΙΣ ΧΡΕΩΣΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ  
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ  
**197 1107**  
24 ΩΡΕΣ  
ΧΩΡΙΣ ΧΡΕΩΣΗ      24ΩΡΕΣ  
ΑΙΣΤΙΚΗ ΧΡΕΩΣΗ

ΚΗΦΙΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ



**ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ  
ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ  
ΠΑΙΔΙΩΝ**

**1** στους **4** ενήλικες  
έχει κακοποιηθεί  
ως παιδί

**80%** των επιθέσεων  
διαπράττονται  
από οικείο πρόσωπο

Πηγή: ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ





# ΕΧΕΙΣ ΦΩΝΗ ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ

μααίσιβι

ΚΑΛΕΣΕ Η ΣΤΕΛΛΗ ΠΩΣ ΣΤΟ 300 [www.300.gr](http://www.300.gr) [www.the300project.gr](http://www.the300project.gr)

## Οδηγίες προς ανήλικους για την προστασία στο διαδίκτυο

- ✓ Πάντα να διαθέτεις τον αριθμό του τηλέφону σου στην προσωπική σου.
- ✓ Μην δίνεις το δικό σου ή κάποιου άλλου προσωπικό αριθμό τηλεφώνου σου σε κάποιον που δεν τον έχεις συναντήσει.
- ✓ Μην δίνεις το δικό σου ή κάποιου άλλου προσωπικό αριθμό τηλεφώνου σου σε κάποιον που δεν τον έχεις συναντήσει.
- ✓ Μην ανεβάζεις φωτογραφίες σου ή άλλα στοιχεία σου στο διαδίκτυο.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.
- ✓ Αν κάποιος σε προσπαθεί να σου πείσει να κάνεις κάτι που σε κάνει να νιώθεις άβολα ή να σε κάνει να νιώθεις ότι μπορεί να σου συμβεί κάτι κακό, μην το κάνεις.

Μην ξεχνάτε ότι η 300 είναι η γραμμή βοήθειας για τα παιδιά που είναι δωρεάν και διαθέσιμη 24 ώρες το 24ωρο. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση της 300, επισκεφτείτε το [www.the300project.gr](http://www.the300project.gr).

## ΥΨΩΘΟΥΜΕ ΤΕΙΧΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

ΠΡΟΣΦΕΡΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ... ΧΑΡΙΣ ΚΑΚΟΥ!

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011

Το Μηνιαίο του Μίνι [www.the300project.gr](http://www.the300project.gr)



